

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DÜNYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİYLE ENGELSİZ KENT
UYGULAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sevim AKGÜN

Niğde
Ocak, 2022

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DÜNYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİYLE ENGELSİZ KENT
UYGULAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sevim AKGÜN

Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Esra ÇELEBİ ZENGİN
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Taner DEMİRKOL
Üye : Doç. Dr. Hayriye SAĞIR

Niğde
Ocak, 2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Dünya ve Türkiye Örnekleriyle Engelsiz Kent Uygulamaları” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
.../.../...(Tarih)

(İmza)

Sevim AKGÜN

ÖN SÖZ

Toplumsal gelişme, değişme ve ihtiyaçlar doğrultusunda yerel alanda uygulanan plan, program ve politikalarda birtakım değişikliklerin yapılması kaçınılmaz olmaktadır. Bu değişiklikler kimi zaman bir mağduriyetin giderilmesi için olurken kimi zaman da kentsel yaşamın kolaylaştırılması ve kentlilerin yaşam kalitelerinin yükseltilmesi gibi amaçlarla hayata geçirilmektedir. Belirtilen amaçlara uygun olarak inşa edilmeye çalışılan kent yapılarından birini ise Engelsiz Kent modeli ile görebilmemiz mümkün olabilmektedir. Kentlerin ve kurumların herkes için erişilebilir olması düşüncesiyle geliştirilen bu yeni kentler ile ilgili literatürdeki çalışmalara katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu çalışma ile, özellikle engelli bireylerin kentsel yaşamda karşılaştıkları sorunlara yönelik farkındalık yaratmak amaçlanmaktadır.

Çalışma kapsamında, mülakat gerçekleştirilen özel gereksinimli değerli katılımcılara ve desteklerini gördüğüm danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Esra ÇELEBİ ZENGİN'e, teşekkür ederim.

Ayrıca hayatımın her anında bana destek olan sevgili ablalarım Filiz İLHAN ve Tuğçe ŞENER'e, eğitimim boyunca desteğini esirgemeyen sevgili eşim Mehmet AKGÜN'e ve aileme müteşekkirim.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DÜNYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİYLE ENGELSİZ KENT
UYGULAMALARI

AKGÜN, Sevim
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Esra ÇELEBİ ZENGİN
Ocak 2022, 66 sayfa

Kentler ülkelerin öne çıkan yerleşim yerlerindedir. Kentler gelişen ve değişen coğrafyada çeşitli mental özellikler kazanarak türlere ayrılabilirler. Kent; nüfusunun büyük bir kısmı ticaret, sanayi ve hizmet birimleri ile uğraşması sebebiyle diğer alanlara göre tarımsal faaliyetlerin az olduğu yerleşim yeridir. Kentlerin farklı kategorilerde adlandırılması yeni kent türlerini ortaya çıkarmıştır. Bunlar içerisinde yer alan ve öne çıkan kent türü engelsiz kentlerdir. Bu kentler erişim olanaklarının en etkili biçimde kullanıldığı bütün insanlara engelsiz bir yaşam alanı sunarak erişilebilir bir alan sunan yerlerdir.

Engelsiz kentlerde yapılan çalışmaların temel özellikleri özel gereksinime ihtiyaç duyan insanlara yaşanılabilir bir ortam sunmasıdır. Yaşadıkları kentin engelsiz bir kent formuna dönüştürülmesi için gerekli taleplerde bulunmak insanların temel hakkı olup bu talepleri karşılamak da yönetim mekanizmalarının temel sorumluluk alanları içerisinde yer almaktadır. Ülkeler gerçekleştirmiş oldukları farklı politik düzenlemeler çerçevesinde engelsiz kentler oluşturmaya yönelik çeşitli uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda Türkiye de kentlerini engelsiz bir şekilde inşa etme politikaları uygulayan ülkeler arasındadır. Türkiye’de de engelsiz kent uygulamaları açısından ilgili mevzuat ve kanunlar bulunmaktadır. Çalışmada Dünyada ve Türkiye’de engelsiz kentlerin oluşturulabilmesi için yapılan örnek model uygulamalara değinilmiştir. Bu kapsamda engelsiz kent uygulama modellerine değinilmiş ve engelli bireylerin konuya ilişkin görüş ve önerilerine başvurulmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda Türkiye’de engelsiz kent ile ilgili mevzuatın olduğuna ancak uygulama konusunda eksiklikler olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kent, Erişilebilirlik, Engelsiz kent, Engel türleri.

**ABSTRACT
MASTER'S THESIS**

**APPLICATIONS OF UNOBSRUCTED CITIES WITH THE SAMPLES OF
TURKEY AND WORLD**

AKGÜN, Sevim
Public Administration
Supervisor: Dr. Öğretim Üyesi Esra ÇELEBİ ZENGİN
January 2022, 66 pages

Cities are among the prominent settlements of countries. These cities can be divided into types by gaining various mental features in the developing and changing geography. City; It is a settlement where agricultural activities are less than other areas due to the fact that a large part of its population is engaged in trade, industry and service units. Naming cities in different categories has revealed new types of cities. The most prominent city type among these are barrier-free cities. These cities are places where access opportunities are used in the most effective way and provide an accessible space by offering an unhindered living space to all people.

One of the main features of barrier-free cities that they offer a livable environment to people with special needs through their work. Demanding a life in a barrier-free city is one of the basic rights of people, and meeting these demands is among the main areas of responsibility of the management mechanisms. Turkey is one of the countries which is working for a barrier-free environment for the citizens. There are relevant legislation and laws in terms of barrier-free urban practices in Turkey. In the study, the studies carried out for the barrier-free city from the world and Turkey are mentioned. Implementation models of a barrier-free city were mentioned and suggestions were received from disabled individuals. As a result of the suggestions, it was determined that Turkey has legislation relating to barrier-free cities, but that execution is lacking.

Keywords: City, Accessibility, Barrier-free city, Types of disability.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	vii
RESİMLER LİSTESİ	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT KAVRAMI VE KENT TÜRLERİ

1.1. Kentin Tarihsel Gelişimi	2
1.2. Dünya’da ve Türkiye’de Kent	7
1.2.1. Dünya’da Kent Kavramı	7
1.2.2. Türkiye’de Kent	9
1.3. Gelişimi ve Dönüşümü ile Kentin Özellikleri	12
1.4. Öne Çıkan Kent Türleri ve Yeni Kentsel Kimlikler	14
1.4.1. Metropolis	15
1.4.2. Metropolitan Alan	16
1.4.3. Dünya Kenti – Küresel Kent	17
1.4.4. Marka Kent	19
1.4.5. Akıllı Kent	21
1.4.6. Engelsiz Kent	23

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ENGELSİZ KENT UYGULAMALARI

2.1. Hukuki ve Tıbbi Açıdan “Engel” Kavramının Tanımı ve Başlıca Engel Türleri	26
2.1.1. Zihinsel Engel	28
2.1.2. Ortopedik Engel	29
2.1.3. İşitme ve Görme Engeli	32
2.1.4. Dil ve Konuşma Engeli	36
2.2. Kentsel Erişilebilirlik: Engelsiz Kent ve Önemi	38
2.3. Dünyada Engelsiz Kent Uygulamaları	41
2.4. Türkiye’de Engelsiz Kente Bakış ve Engelsiz Kente Örnekler	47
2.5. Türkiye’de Engelsiz Kent için Yapılması Gerekenler	50
2.6. Engelsiz Kent İçin Gerçekleştirilen Mülakatlar	51
SONUÇ	55
KAYNAKÇA	57

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Nüfus Yoğunluğuna Göre Kıtalar.....	8
Tablo 2. Dünyanın En Büyük Yapılı Kentsel Alanları.....	15
Tablo 3. Küresel Kentler Sıralaması.....	19
Tablo 4. İşitme Engel Derecesine Göre Sınıflandırma	33
Tablo 5. Türkiye Sağlık Araştırması (TÜİK).	36
Tablo 6. Engelsiz Avrupa Kentleri	42

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Uruk Kenti'nin Yerleşim Yapısı.....	4
Resim 2. Helen Kent Devleti Planı.....	6
Resim 3. 10-16 Mayıs Engelliler Haftası.....	32
Resim 4. Görme Engelliler	35
Resim 5 .Avila, İspanya	42
Resim 6.Avrupa'daki Erişilebilirlik Uygulamaları.....	44
Resim 7. Vancouver Kent İçi Ulaşım	46
Resim 8. Beşiktaş Jimnastik Kulübü Müzesi.....	49

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Megakentler (2021)17

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kentlerin Markalaşması.....	20
Şekil 2. Akıllı Kent Bileşenleri.....	22

KISALTMALAR LİSTESİ

AAMR:	American Association On Mental Retardation
BLIS:	Bilind Persons Information System
dB:	Desibel
DİE:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
İBB:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
M.E.B.:	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖEH:	Özel Eğitim Hizmetleri
TDK:	Türk Dil Kurumu
TUIK:	Türkiye İstatistik Kurumu
YY.	Yüzyıl

GİRİŞ

Dünya ve Türkiye’den engelsiz bir kent anlayışı örnekleri sunmak için gerçekleştirilen bu çalışmada temel amaç engelsiz bir kentin nasıl olması gerektiği ve uygulamadaki eksik ve yanlış yönlerin değerlendirilmesi suretiyle, kentsel alanlarda yaşanan sorunlara çözüm üretmektir. Çalışmanın ana problemi engelsiz bir kent ortamı sunmak için yönetim organizmalarının ne yönde çalıştığı ve nasıl bir yol izlemesi gerektiği yönündedir. Uygulamada ortaya çıkan noksanlıklar ve denetim mekanizmasının olmayışı engelsiz bir kent oluşmasının önüne geçmektedir.

Yapılan çalışmadaki temel amaç engelsiz bireylerin de görüş ve önerileri doğrultusunda oluşturulabilecek en etkili ve erişilebilir bir yaşam alanı oluşturmaktır. Engelsiz kentlerle ilgili Türkçe literatürdeki çalışmalara bakıldığı zaman yeterince bir çalışma yapılmadığı belirlenmiştir. Değinilen konu hem farkındalık oluşturmak hem de toplum içerisinde ilgi uyandırmak adına bu alandaki çalışmalara ve ilgili literatüre katkı sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Hazırlanan çalışmanın önemi ise sadece ilgili kaynak taraması yapılmayıp konunun asıl muhatabı ve öznesi olan engelli vatandaşların ve onların haklarını savunan dernek ve kuruluşların görüş ve önerileri doğrultusunda yapılmak istenenlere vurgu yapmış olmasıdır. Engelsiz bir kent modeli için sadece ülkede var olan çalışmalar değil Dünya çapından da örnekler vasıtası ile daha başka nelerin yapılabileceğini belirleyerek, konuya dair farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT KAVRAMI VE KENT TÜRLERİ

Kentler, toplumsallaşabilen bir yetiye sahip olan insanların hep birlikte yaşamayı başarabilmeleri ile yarattıkları yaşam alanlarıdır. Yaşam alanı olarak kullandıkları bu bölgelerde ihtiyaca yönelik olarak iş olanakları, sağlık, barınma gereksinimi, eğitim ve sosyalleşme gibi ihtiyaçların karşılanması için düzenlemeler yapılmaktadır. Başka bir deyişle insanların her anını ve yaşam kalitesini etkileyecek kent kavramı insanlık için büyük önem arz etmektedir. Kent kavramı ilk ortaya çıktığı andan itibaren devinimsel olarak gelişen, zaman geçtikçe kendini yenileyen ve çağına ayak uyduran bir toplumsal yapıdır. Bu kavram yaşam alanı içerisinde şekil ve şartlar değiştikçe iç özellik bakımından değişkenlik gösterebilmektedir. Sanayinin ve teknolojinin gelişmesiyle beraber kentlerde de birtakım farklı olgular oluşmaya başlamıştır. Bunun sebebi ise kentlerin ana karakterinin, insan topluluklarının bir arada yaşamasından ve öznesinin insan olmasından kaynaklıdır. İnsan değişir, çevre değişir ve kent gelişir. Bu olgu her zaman olumlu anlamda bir gelişme gösterecek anlamına gelmemektedir. Zamanla artan nüfus, kentlerin nüfus yoğunluğu yükünü ve gereksinimlerini karşılayamaz hale getirebilir. Kent, ilk kurulduğu andan itibaren bünyesinde yaşayan ve daha sonra kente göç eden insanların uyum sürecini etkilemektedir. Kent olgusunun ortaya çıkışıyla beraber bazı yeni kavramlar da beraberinde gündeme gelmiştir. Bunlar; kentleşme, kentlileşme ve kent türleri gibi kavramlardır.

1.1. Kentin Tarihsel Gelişimi

Kentin tanımı karmaşık ve anlaşılması güç bir yapıdır (Toprak, 2001:6). Kent, insan topluluklarının doğada tek başına yaşayamayacakları, birbirlerinin ihtiyaçları ve gereksinimleri ölçüsünde kaynaşmaları sonucu ortaya çıkan bir kavramdır. Özellikle 21. yüzyılda kent olgusu giderek küresel bir sürecin odak noktası haline gelmiştir. Kent olgusunun insan hayatında giderek önem kazanması ile birlikte kentlerin sadece demografik ve mekânsal özelliklerinin yanında siyasi, ekonomi, kültür ve sosyalleşme gibi etkenlerin giderek önem kazandığı görülmektedir (Erten ve Aktel, 2020:904). Günümüz kentleri bilim, kültür, finans, teknoloji ve politika gibi birçok etmenlerin bir arada olduğu geniş bir yelpazeyi sunmaktadır. Kent kavramının ortaya çıkması ile birlikte birçok disiplinin literatüründe kendine yer bulmuştur. Örneğin bir yerleşim

yerinde olan mimari, sanat, ekonomi, savaş teknikleri, savunma teknikleri, yönetim biçimi kent kavramından etkilenmiş ve bunun sonucunda bazı farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kavram evrensel nitelikli sayılabilecek bir anlama sahip olmasına rağmen, kelime olarak dünyanın çeşitli yerlerinde farklı söylemlerle ifade edilmiştir. Kent sözcüğü, medeniyet (uygarlık) anlamında, Arap dilinde “Medine”, Yunan dilinde “polis”, Fransız dilinde “cite”; Almanya, Saksonya ve İskandinavya dilinde “kale” ya da oturma alanı anlamını karşılayan “burgh” veya “borough” ve son olarak Latince’de yurttaşlık anlamında “urbs” ve “civitas” kelimelerine karşılık gelmektedir (Benevolo, 1995: 19).

Kentin tarihsel gelişimine bakıldığında dünyada ilk kent örneklerinin MÖ IV. Binyılda Güney Mezopotamya’da ortaya çıktığı görülmektedir (Tekin, 2017: 19). Medeniyetin beşiği olarak adlandırılan Mezopotamya, kent kavramı içinde bir devrimin başlangıç merkezini oluşturmaktadır. Güney Mezopotamya’da tarımsal faaliyetler sonucunda ürün fazlasını depolama ve koruma gibi nedenler, ilk kentlerin ortaya çıkmasındaki en büyük etkenlerden biri olmuştur. Bu sebepler Güney Mezopotamya’da bulunan ve köy yerleşimi olan “Eridu’nun” bir kent devletine geçişini sağlamıştır. Konu üzerine değerlendirme yapan ünlü arkeolog Vere Gordon Childe, kentleşmeyi emeğin uzmanlaşması olarak tanımlamıştır. Uzmanlaşma ile farklı işlerin ayrışması kentsel bir devrimin başlamasında en önemli etken olmuştur. Childe, avcılık ve toplayıcılık yapanların gıda üretimine dayalı yaşantısından, zanaat ve ticarete dayalı üretim modeline geçişini kentleşmenin temeli olarak görmüştür. Bu bağlamda MÖ yaklaşık 3000 yılında Mezopotamya, İndus Vadisi ve Mısır’da meydana gelen toplumsal değişimleri “Kentsel Devrim” olarak yorumlamıştır (Çitçi ve Yılmaz, 2011: 256).

Gerçek anlamda kent olgusu ise Uruk’ta görülmeye başlamış; kentlerin gelişimi ise Ubeyd Dönemi’nde devam etmiştir (Tekin, 2017: 20). Kent kavramı etkileşim içerisinde bulunan bir alan ve bu alan üzerinde yaşayan insan topluluklarının temel gereksinimlerini karşılama noktasında bir arada yaşamalarından ileri gelmektedir. Kent kelimesinin anlamı ilk ortaya çıktığında, günümüzde taşıdığı anlamından farklıdır. Uruk kenti sulu tarımın yapıldığı, beraber yaşamadan dolayı birçok ilkin başladığı yerdir. Yerleşim alanı sulu tarım yapılabilen verimli tarım alanları olan bir coğrafyaya sahiptir. Uruk’un etrafı çift katlı surlarla çevrelenmiştir. Surların kullanılmış olması kenti ve içinde yaşayan halkı

korumak ve oluşturulan düzenin devamlılığını korumak için önemli bir rol oynamıştır (**Resim 1**). Dönemi için oldukça büyük bir yerleşim yeri olan Uruk'un, yaklaşık 250 hektara yayıldığı ve yerleşim alanında tahmini kent nüfusunun 40.000 civarı olduğu düşünülmektedir (Tekin, 2017: 23). Bu merkezin nüfusuna ve yüz ölçümüne bakıldığında, sosyal bir hiyerarşi ortamının oluştuğu, tarım ve zanaat faaliyetleri ile ticaretin geliştiği ve böylece ilk kentleşme adımlarının atıldığı aşikârdır. Ortaya çıkarılan yerleşim alanlarından elde edilen veriler, “kentleşmenin” Mezopotamya coğrafyasında MÖ 4000 yılından itibaren oluşmaya başladığını, MÖ 3000 yılından itibaren ise Anadolu, Mısır gibi bölgelere de yayıldığını göstermektedir. Mezopotamya’da ortaya çıkan kent olgusunun giderek karmaşık toplum yapısına geçtiği, gelişerek günümüzdeki kent kavramına dönüştüğü bu tarihsel sürecin analiz edilmesi ile daha net ortaya konulacaktır. Dönemin kent ve kent merkezlerine bakıldığında kendine has ve belirgin özelliklerinin olduğu görülmektedir. Bu dönemde yerleşim olarak kullanılmış kent olabilecek merkezler kültür, ekonomik ve politik alan ile düşüncelerin ifade edildiği önemli uygarlık alanları olarak tanımlanmıştır (**Resim 2**).Örneğin bu kentler arasında; Akdeniz kıyılarından doğu ve batıya doğru yayılan Eski Mısır Krallığı, Memfis Kentini; Mezopotamya Bölgesi’nde geniş bir alana hâkim olan Babil İmparatorluğu, Babil Kentini ve Asur İmparatorluğu, Ninova Kentini kendilerine merkez olarak belirlemişlerdir (Toplu, 2000: 298).

Resim 1: Uruk Kenti'nin Yerleşim Yapısı

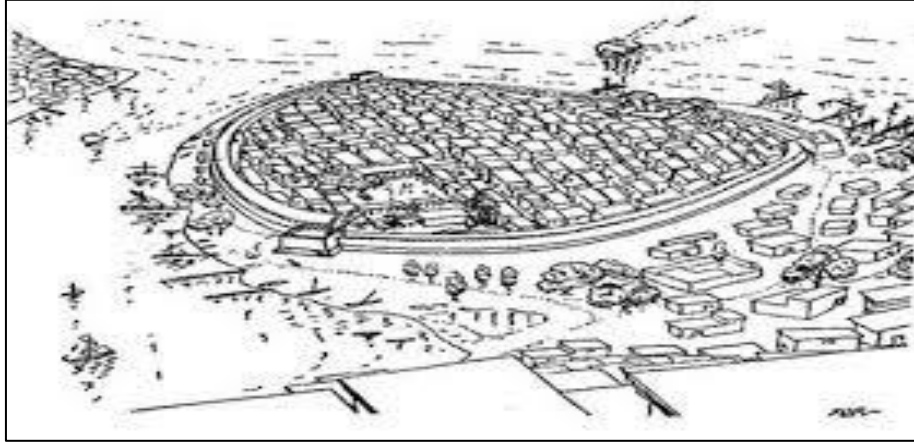

Kaynak: Ankara Üniversitesi, 2021.

Orta Çağ'a (MS 350-1453) gelindiğinde ise çeşitli kent tanımları ve çeşitli yer isimlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Aristo kenti tanımlarken insanların daha

iyi şartlarda bir yaşam sürmeleri için bir arada yaşadıkları yer olarak tanımlamıştır. Aristo'nun bu bakış açısına göre kendi yaşadığı dönemden önceki yıllarda kent kavramı her toplum için devlet kavramına karşılık gelmektedir. Toplanılan alanlarda belli başlı kümelenmelerin oluşu küçük devletçikleri andırmaktadır. Orta Çağ'da kent tanımına yer veren bir diğer düşünür Marver ise; kenti tanımlarken “duvarlarla çevrili insan yerleşimleri” ifadesini kullanmıştır (Topal, 2004: 277). Marver'in bu tanımından yola çıkarak bir kale kavramından ve insanların güven içerisinde yer aldığı alandan bahsedilebilir. Bir başka kent tarihçisi olan Pirenne de kentin ticaret ve sanayiden bağımsız olarak gelişmediğini savunarak kenti ekonomik yapılara dayandırmaktadır (Pirenne,1993:103). Orta Çağ'da ticaretin gelişmesi ile birlikte birçok etkenin bir arada olması kentlerin ortaya çıkmasını başlıca nedenleri arasında bulunmaktadır. Özellikle bu canlanma onuncu yüzyıldan itibaren artmaya başlar. Ticari büyümenin başlıca nedenlerinden biri kent nüfusunu arttıracak düzeyde ve yoğunlukta bir göçün olmasıdır. Kentler arasında ticaretin gelişmesi yol kavşakları, nehir ağızları ve sahile yakın bölgelerde limanlar gibi faktörler kentlerin oluşumuna ve büyümesine katkı sağlamıştır (Çitçi ve Yılmaz, 2011: 257). Ayrıca 17. Yüzyıldan itibaren ticaretin yaygınlaşması ile birlikte kent sayısında hızlı bir artışın olduğu görülmektedir. Bu tarihten itibaren kentlerin büyümesi yatay olarak değil dikey olarak gerçekleşmiştir. Yüksek binaların inşası kentin cazibe merkezi olmasına neden olmuştur. 19 yüzyıldan itibaren ise yeni üretim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte sanayileşme, kentleşmenin gerçek anlamda karakter kazanmasına sebep olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte kurulan yeni tesisler ve yeni üretim teknolojileri kentlerin nüfus yoğunluğunun artmasına vesile olmuş ve kentler bu sayede büyümüştür (Çitçi ve Yılmaz, 2011: 256-257). 20 yüzyılın sonu 21. Yüzyılın başından itibaren kent olgusu içinde küreselleşme oldukça etkili olmaya başlamıştır. Her dönemin kendine ait özelliklerinin kentlere yansımaları ile birlikte gelişen kent kültürü, küreselleşme ile kendini yepyeni bir platforma taşınmıştır. Bu yüzyılda küreselleşmenin etkisi her kent için aynı olmamıştır. Kimi kentler bu süreç ile birlikte rekabetçi sistemle baş edemeyip belli bir düzeyde kalırken, kimi kentler ekonomik, politik, teknolojik vb. etmenlerin odak noktası olmuştur.

Resim 2. Helen Kent Devleti Planı

Kaynak: Arkeoloji.biz (2013).

Kentin ortaya çıktığı ilk günden itibaren anlamsal ve kavramsal olarak tanımlamasında çok fazla değişiklikler olmamıştır. Kentin temel mantığı insanların bir arada yaşıyor olmasıdır. Bu doğrultuda ihtiyaçlarını karşılayarak insanların hayatlarını idame ettirme noktasında bir toprak parçasıdır ve güvenilirlik esasına dayanmaktadır.

Günümüz kent tanımına bakacak olursak birçok düşünür ve kent bilimci tarafından farklı kavramsal çerçeveler oluşturulduğu görülmektedir. Kentin sözlük anlamı Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre; Tarımsal faaliyetlerin yapılmadığı veya azami olduğu, nüfusun genelinin ise sanayi üretimi, ticaret ya da hizmet sektöründe çalıştığı alanlar kent ya da site olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). Kent kelimesi Farsça “şehir” kelimesinin eş anlamlısı ve Türkçe karşılığıdır. Keleş kenti; nüfus yoğunluğu olan alan içerisinde, nüfusun çoğunluğunun tarım dışı faaliyetlerde bulunduğu, toplumun bütün ihtiyaçlarını giderebilen bir gelişimi gösteren, bütünleşme derecesinin yüksek olduğu yerleşim birimi olarak tanımlamıştır (Keleş, 1973: 7). Kent üzerine tanımlama yapan bir diğer bilim insanı Sencer ise kenti; toplumsal ilişkilerde geleneksellikten ziyade rasyonel davranış ve tutumların ön planda olduğu, sanayinin ve hizmet sektörünün ön plana çıktığı, kendine özgü yapısı bulunan yerleşim modeli olarak tanımlamıştır (Sencer, 1979: 9). Bütün bu anlatılanlar doğrultusunda kent kavramının insanların ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiği düşünülebilir.

Kentleşmeyi başlatan faktörler arasında, sosyoekonomik sebepler, coğrafi nedenler, savunma ve dini gerekçeler sıralanabilir. Diğer nedenlere değinilecek olursa; kent merkezlerinin insan ihtiyaçlarına elverişli ortamlar sağlaması, nüfus artışı ile kent yapı ve mimarisinin gelişmesi, göçler ve nüfus akımları ile birlikte çalışma

olanaklarının artması, ulaşım ağının gelişmesi olarak sıralanabilir. Geçmişten günümüze kadar kurulan kentlerin genel olarak verimli sulak alanlara, ulaşım için önemli yollara, sahil kenarlarına ve hammaddenin yoğun olduğu yakın bölgelere kurulduğu gözlenmiştir. Yukarıdan anlatılanlardan yola çıkarak kentin ortak öznesinin insan olduğu görülmektedir. İnsan topluluklarının bir arada yaşamaları ve zaman koşullarının beraberinde getirdiği rekabet ile teknolojik ilerlemeler çerçevesinde kent kavramı her açıdan gelişim göstermiştir. Nitekim bütün kentlerin var oluşlarını devam ettirebilmek için uygun bir yönetim yapısına ve bu yönetim yapısını kontrol edecek denetim organlarına sahip olmaları gerekmektedir.

1.2. Dünya’da ve Türkiye’de Kent

Kent olgusu ortaya çıktığı andan itibaren bulunduğu coğrafyanın da özelliklerini içerisinde barındırmaktadır. Dünya’nın birçok yerinde var olan ve çeşitli özellikleriyle ön planda olan kentler vardır. Kenti diğer yerleşim alanlarından ayıran özellik teknoloji ve sanayileşme ile çeşitli kollarında bir ülkenin üretim ve hizmet yönünden olanak sunmasıdır. Türkiye de hem tarihi dokusu hem de konumu itibari ile önem arz eden ülkeler arasında yer almaktadır.

1.2.1. Dünya’da Kent Kavramı

Kent kavramı ilk çağlardan bu yana kadar gelen ve her anlamda bütün dünya ülkelerini ilgilendiren temel konulardan biri olmuştur. Ayrıca kent kavramı içerisinde ifade edildiği coğrafi topraklarla da ilgilidir. Örneğin; Mezopotamya örnek alındığında kent oluşumunda bölgenin coğrafi özellikleri ve toplumsal yapısı dikkate alınmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde ve farklı medeniyetlerinde yaratılan kent, kendi içerisinde benzerlikler ve farklılıklar yaratmaktadır. (Güven,2016: 22).

Dünyada kent kavramı aslında ilk kent kavramının ortaya çıktığı andan itibaren gelişen ve ilerleyen bir tanımlamadır. Dünyada ilk kentleşme örnekleri MÖ IV. Binyıllarda Güney Mezopotamya’da ortaya çıkmıştır. Sonrasında ise Uruk döneminde şekillenmiş ve gelişini devam ettirmiştir. Bu dönem Child tarafından Şehir Devrimi olarak adlandırılmıştır. Güney Mezopotamya’da yaklaşık MÖ. IV. binyılda ilk kez kent olabilecek bir siyasi ve sosyoekonomik bir yapı ile karşılaşmaktadır (Tekin, 2017: 19-23). İlk kent yapılarının ekonomi, belli bir kültürel seviyeye ulaşılmış olma ve uygun çevre koşullarının varlığı gibi faktörler nedeni ile farklı bölgelerde çıkmış olması muhtemeldir (İsbir, 1986: 9). Tarihi insanlık kadar eskiye dayanan ve insanlık

faaliyetleri sonucu doğan bu kavram günümüzde çok çeşitli şekillerde varlığını devam ettirmektedir. İlk çağlardan günümüze kadarki kent akışına baktığımızda ise siyasi, teknolojik, çevresel, iç etmenler gibi birçok neden kentlerin şekillenmesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur. Çağ kapatıp çağ açan akımlar, savaşlar, toplu nüfus ve kent hareketleri birer dönüm noktası olmuştur. Özellikle savaşlar bir kent için her açıdan şekillendirici bir sonuç doğurmuştur. Bir savaş bölgesine dâhil olan kent öncelikle etnik yapısını değiştirecek öğeleri barındırmış, sonrasında ise nüfus açısından kayıp ya da ekleme sonucu taşıyabileceği nüfus açısından değişiklikler yaşamıştır. Bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda kentlerin uygarlık ile doğduğu söylenebilir. Bu oluşumunda geçmişten geleceğe uygarlığın gelişiminde önemli bir rota olarak kullanıldığı unutulmamalıdır (Uğurlu, 2010: 25).

Dünyadaki kent kavramı yaşanan zaman içerisindeki getirilerle birlikte birçok değişime uğramıştır. Kentin iç dinamiğinde gerçekleşen bu değişim beraberinde sorunlar da yaşatmış, sorunlar çerçevesinde de çözümlere yer vererek yeni kavramlar da ortaya çıkarmıştır. Özellikle dünya nüfusunun dağılımına baktığımız zaman nüfus açısından kalabalık olan yerlerde birçok sorun ortaya çıkmış ve bu sorunlar ve çözümleri küresel boyutta ele alınmaya başlamıştır. Bu sorunlar çözülemez hale geldikçe de yeni çözüm yolları arayışı başlamıştır. Örneğin; küresel savaşlar, salgınlar, orantısız kentleşme, psikolojik sorunlar, etnik sorunlar gibi birçok sorun ortaya çıkmış ve çözümlenmesi analizlere dayanan süreçleri beraberinde getirmiştir. Aşağıda da günümüz kıtalar ve bu kıtaların sahip olduğu nüfus yoğunlukları bilgi olarak verilmiştir (**Tablo 1**).

Tablo 1. Nüfus Yoğunluğuna Göre Kıtalar

Sıra	Kıta	Nüfus Yoğunluğu (Km kare)	Nüfus Yoğunluğu (Mil Kare)
1	Asya	95.03	246.11
2	Avrupa	72.51	187.84
3	Afrika	33.66	87.15
4	Kuzey Amerika	22.13	57.29
5	Güney Amerika	22.00	56.90
6	Avustralya	3.12	8.37

Kaynak: Nüfus Yoğunluğuna göre Kıtalar, 2021.

Yukarıda bahsi geçen bilgilerden anlaşıldığı üzere kıtalardaki nüfus yoğunluğu insan faaliyetlerine, yaşam koşullarına, yaşam arayışlarına ve günümüz iş kollarına göre dağılışı çeşitlilik göstermektedir. Bu verilerden yola çıkarak ülkelerin de aynı

derece nüfuslanmada etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunların ışığında en etkili nüfus belirleyici unsur sanayileşme olmuştur. Kentlerin ana unsuru olan sanayi bölgeleri sermayenin belli merkezlerde toplanmasına neden olarak nüfus artışına neden olmuştur (Uğurlu,2010: 63). Bu mekânsal üretimler belli yerlerde çeşitli iş kollarının ana merkezleri konumuna gelmiş ve alanlarda onunla anılır olmuştur. Örnek vermek gerekirse dünyada maden bakımından en zengin ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu zengin maden yataklarını üretimin birçok alanında kullanmaktadırlar. Ayrıca iş kolu olarak da birçok insana imkân sunmaktadır.

1.2.2. Türkiye'de Kent

Türkiye'de kent ve kentleşme kavramları dünya örneklerinde olduğu gibi istikrarlı olmayan dinamik bir yapı çerçevesinde gerçekleşmiştir. Kenti oluşturan etmenler ve bunların yapıları ele alındığı zaman diğer dünya ülkeleri gibi Türkiye de belli süreçlerden ve süreçlerin meydana getirdiği yapılar çerçevesinde çeşitlenmiştir. Kent kavramı Türklerde ilk olarak 11. Yüzyıldan itibaren balık (balığ), il, kent(kant, çent, kan) gibi ifadelerle adlandırılmıştır (Alyılmaz, 2002: 303). Göçebe bir hayat tarzını benimseyen Türkler zamanla yerleşik hayata geçmişler ve özgün bir kent mimarisi olan şehirleri oluşturmaya başlamışlardır. Türkiye'de Kent kavramı, tarihi dokusu ve mimarisiyle öne çıkarak geçmişten günümüze aktif bir süreç içerisinde, gerçekleşen, çağın ortam ve koşulları çerçevesinde şekillenen, anayasalarla güvence altına alınan bir yapı bütünlüğüne sahip olmuştur. Türkiye'de kente dair yapılan tanımlara bakıldığında DPT (Devlet Planlama Teşkilatı)'nin kenti, nüfusu en az 20000 olan yer olarak ele alırken, DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), İmar Kanunu'nun bu rakamları 2000 ile 12000 olarak belirlediği görülmüştür (Yahyagil,2011:105). 442 sayılı Köy Kanununa göre ise; bir yerin köy olabilmesi için nüfusunun 2000'den az olması, kasaba olabilmesi için nüfusun 2000-20000 arasında olması, şehir olabilmesi için ise nüfusun 20000'den fazla olması gerekmektedir. Eğer nüfus 2000'den az ise kaza, nahiye ve vilayet merkezleri ile kasaba itibar olunur (442 sayılı Köy Kanunu m. 1).

Daha öncede bahsedildiği gibi kent, tarım dışı faaliyetlerin yürütüldüğü ve teknoloji gibi olanaklar kullanılarak üretim ile dağıtımın gerçekleştirildiği yerleşim modelidir (Kıray, 1972: 156). Görüldüğü gibi kent kavramı tek bir kavram üzerinden gelişmeyen içerisinde farklı kavramları da barındıran bir yapıdır.

Türkiye’de kentleşme süreci gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin kent özelliklerini yansıtmaktadır. Kırsaldan kentlere gerçekleşen nüfus hareketleri kentleşmenin temel yapısını oluşturmakla birlikte ülkenin toplumsal, ekonomik ve siyasi yapısına da yön vermektedir. Bu durum aktif bir kent hareketliliğinin oluşması ile birlikte kendini Cumhuriyetin ilanı ile birlikte de göstermiştir. Cumhuriyetin ilanından önce ise bu gidişatın temellerinin atıldığı gerek mimari dokusu gerekse de yapılan nüfus akımları ile desteklenecek şekildedir. Özellikle 1950li yıllarla birlikte sanayileşme ve makineleşmenin hız kazanmasıyla Türkiye’deki kentleşme ivme kazanmıştır.1950’li yıllardan sonra tarımda makine kullanımının artması ile birlikte kırsal kesimden kente göçün çoğalması günümüze kadar devam eden bir süreci yansıtmaktadır (Güven, 2016: 26).

6360 sayılı ve 5216 sayılı kanunlarla geniş çerçevede belirlenen belediyeçilik anlayışında da değişimler olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 1927 yılı verilerine göre nüfus, il ve ilçe merkezlerinde %24.2, belde ve köylerde ise %75.8 oranını vermektedir. 1985 yılında yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına bakıldığında ise bu oran kentsel nüfusta %53’e %47’lik bir artış olduğunu göstermektedir (Tatlidede, 2014: 21). Bu göstergeler kent nüfusunun açık bir biçimde artış gösterme eğiliminde olduğunu istatistiksel olarak ortaya koymaktadır. Köyden kente doğru gerçekleşen bu akım beraberinde birçok değişiklik de meydana getirmiştir. Bu değişikliklerin başlıca nedenleri arasında ekonomik faaliyetler dikkat çekmektedir. Ekonomideki değişimler şehir hayatı içerisinde bulunan insanların hem psikolojik hem de fizyolojik değişimler yaşamasına neden olmuştur. Kent hayatının çekici cazibe merkezi olması sağlık, eğitim ve kültürel açıdan da insan hayatına etki ederek kent nüfusunun ve kent yapısının şekillenmesine katkı sağlamıştır. Bu sebeplerden dolayı kırsallığın itici etmenlerine karşı kentselliğin çekiciliği ön plana çıkmış, bu durum birçok dengeyi değiştirerek her açıdan ülkeye yön vermiştir. Ancak kenti cazip bularak buraya taşınması ve nüfus yoğunluğunun artması bazı sorunlara neden olmuştur. Kentler artan nüfusu dengelemeye ve diğer kentler karşısında güçlerini ve avantajlarını korumaya çalışmışlardır (Çelebi Zengin, 2018: 88). Bu avantaj ve dezavantaj dışında kentin kapasite dışı insanla karşılaşması ve meydana gelen aşırı yoğunluk kentlerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri olmuştur. Nüfus yoğunluğunun artması kentin taşıyabileceği kapasitenin aşılması çarpık kentleşmeye neden olmaktadır. Özellikle kırsal alandan gelen yoğun nüfusa karşılık bir istihdamın

ve barınmanın sağlanamaması kentin dış kesiminde ikincil ekonomik sektörlerde çalışan ve gecekondulu olarak tanımlanan bir alanda yaşayan nüfusun oluşmasına sebep olmuştur (Niray, 2002: 14). Bu kesim ve gecekondulu kavramı da dünya literatürüne kazandırılan yeni bir akademik terim olarak yerini almıştır. Türkiye’de kırsaldan kente yoğun göç, kent alanlarında konut ihtiyacını karşılanamamasına sebep olmuştur. Kırsal kesimden göç edenler ise bu açığı gecekondulu olarak tanımlanan kenar mahallelerde yapmış oldukları ilkel barınaklar ile çözüme yolunu seçmişleridir (Güner, 2017: 211). 775 Sayılı Gecekondulu Yasası’ndaki tanıma göre gecekondulu; mevcut imar yasasına aykırı olarak denetimsiz ve hızlıca yapılan, sağlıksız koşullardan yoksun konutlar olarak tanımlanmıştır. Sadece yapısal açıdan çarpıklık kentleşmenin ve kent olgusunun örneklerinden bir tanesidir. Bunun yanı sıra iş imkânlarındaki değişiklikler, psikolojik ve sosyolojik kavramsal kargaşalar, kentin bu yoğun nüfus karşısında bazı durumlarda yetersiz kalışı gibi birçok etmen de yer almaktadır.

Kent kavramı beraberinde kentleşme kavramını da getirmiştir. Kentleşme kavramı kent kavramının süreçsel ilerlemesinden hareketle ortaya çıkmış bir kavramdır. Kentleşme deyince akla ilk gelen köylerden kente olacak şekilde gerçekleşen nüfus akını olmamalıdır. Çünkü kentleşme kavramı bu basit ifadesinin çok ötesindedir. Kentleşme sadece nüfus bağlamı açısından olmayıp toplumu ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda da etkilemiştir. Kentleşme; sanayileşme ile birlikte ekonomik açıdan gelişen faktörler günümüz kent olgusunu ortaya çıkarmıştır. Kentlerin ortaya çıkması ile iş sektörlerinde uzmanlaşma ve iş bölümü kentlerde insan davranışları ve kendine has özellikleri ile bir nüfus ortaya çıkarmıştır (Keleş, 2002: 21-22).

Kentleşmenin olması ile kent kültüründe var olan tutum ve davranış biçimleri toplum tarafından benimsenmiştir. Toplum içerisinde değişen tutum ve davranışlar kent yaşam tarzını ortaya çıkarmış ve kendine has bir kültür yaratmıştır (Hayta, 2016: 170). Buradan hareketle kentleşme ilk olarak toplum yapısında bir değişiklik göstererek etkisini ortaya koymuştur. Toplum yapısının değişmesinde kentlere göç eden insanların kültürel ve toplumsal yapılarının da etkisi kaçınılmazdır. Köy ortamından kent ortamına gelen insanların ve kent ortamında hali hazırda yaşayan insanların da davranışlarında, değer sistemlerinde, dünya görüşlerinde ve var olan kültürel yapılarında değişiklik olması beklenmektedir. İşte tam da burada ‘kentlileşme’ kavramı kendini göstermeye başlamaktadır. Kentlileşme ise;

kentleşmenin bir sonucu olarak toplumda insanların kendi aralarında davranış ve ilişkilerinde, maddi ve manevi yaşam biçimlerinde meydana gelen değişimlerdir (Keleş, 1980: 70).

Kent olgusundan ayrılamayan kentleşme olgusu kent kavramından daha alt bir birimde yani daha dar bir kapsam içerisindedir. Bu değişimlere ve değişimlerin sonuçlarına baktığımız zaman hem pozitif hem de negatif etmenler olabilmektedir. Örneğin; köyden kente gelen insanlar bu uyum ve topluma adapte olması noktasında kentte var olan kültür yapısının içerisine kente gelmeden önceki yaşamında ortaya çıkan kültürel davranışları sergileyebilir ve bu kültür çatışması da beraberinde birçok sorunu oluşturmaktadır. Konu ile alakalı olumlu bir örnek vermek gerekirse, köy ortamından kurtulan ve iş gücünü verimli bir şekilde kullanamayan potansiyel güç hem zihinsel hem de fiziksel anlamda bulunduğu konumda kendini ortaya çıkararak enerjisini tam vermesi ile birlikte verimli iş gücünü ortaya çıkarmaktadır. Yani kısacası emeğinin ve gücünün karşılığını alamayan mevcut potansiyel güç, kent ortamında kendini gösterebilmektedir. Buna rağmen kentleşme sürecinde çevre ve insan, iki önemli unsurun ihmal edildiği görülmektedir. Bu durum günümüzde de hala etkisi devam eden bir takım sorunları karşımıza çıkarmaktadır.

1.3. Gelişimi ve Dönüşümü ile Kentin Özellikleri

Kentlerin gelişim süreçleri ve yenedünya anlayışıyla dönüşümü incelendiğinde kentin sunduğu organize edilmiş bir sosyal hayat özelliği taşıdığı görülmektedir. Organize edilen bu yapı aslında uygarlığın da yaşatılması ve insanlığa sunulan olanakların kullanılmasıdır. Kent de tipik olarak uygar toplumları ele almakta ve bünyesinde yaşatmaktadır. Kenti meydana getiren toplumun da uygar insan bütününden oluşması gerektiği beklenir. Böylece kent kırsal hareketlere ve kırsal yaşama karşı oluşmuş bir medeniyetle bağdaşmış bir yerleşim ve hayat yeridir. Kentin oluşmasına etken olan ve süreç olarak da yön veren endüstriyel faaliyetlerin artması ve sanayileşme kentin dönüşümünde oldukça etkili bir rol izlemiştir. İlk şehirlerin ticari faaliyetleri de bu gereksinimlerden oluşmuştur. Sanayileşme ile birlikte teknolojinin gelişimine paralel olarak gelişen ulaşım ve iletişim gibi materyaller kentin değişimine sebep olmuştur. Bu faktörler ile meydana gelen değişim kenti dinamik bir yapıya taşımıştır (Tekkanat ve Türkmen, 2018: 117). Bu sebepten ötürü kentler gelişen teknoloji ve yaşanan dönemle ilgili olarak değişkenlik göstermektedir. Kentlerin genel özelliklerine bakıldığında zaman; kentlerde sosyal

faaliyetler diğer yerlere göre gelişmiştir. Ekonominin gücü sanayileşme ve endüstriyel alanlarda baş göstermektedir. Kentin ulaşım hattı metro ağları ve gelişmiş yol ağları ile çevrili gelişmiş bir sistemi vardır. Nüfus yoğunluğu bakımından kentlerdeki nüfus diğer yerlere göre daha fazladır. Sağlık, teknoloji, eğitim, sosyal imkânlar bakımından gelişmiştir. Kent türdeş olmayan bir sosyoekonomik yapıya sahiptir. Yani kırsal kesimlerde benzer ekonomik faaliyetler varken kentlerde değişkenlik gösteren bir ekonomik yapı vardır. Hatta bazı kentler özelliklerini sırf bu ekonomik yapılardan almışlardır. Ayrıca kentlerde sosyal örgütlenme, iş bölümü de oldukça gelişmiştir. Çünkü iş kolları birbiri ile bağıntılı olarak gelişen ve birbirini takip eden birimlerden de oluşabilmektedir. Örneğin; bir tekstil firmasında tekstilin üretim aşamasından kullanım aşamasına gelene kadar bir kentte zincirleme üretim alanı mevcuttur ve bunlar birbirleri ile uyum içerisinde çalışmak zorundadır. Bunun paralelinde kentlerde karmaşık nüfus ve gelir yapısı, sosyal katmanlaşma da vardır. Asıl olan yapı ise; günümüzde kentlerde endüstri, madencilik, eğitim, yönetim, ticaret, finans, ulaştırma, sağlık, eğlence, kültür, güvenlik gibi daha birçok işleve sahip kentsel fonksiyonlar bulunmaktadır. Yani günümüz kent sistemlerine gelene kadar ortaya birçok fonksiyon çıkmıştır ve gelişerek günümüz şeklini almıştır. Rüstem Erkan kentleri; nüfusu belli bir seviyede olan, kırsal kesime göre eğitim, alt yapısı, resmi kurumları daha aktif ve üst düzeyde olan, tarımsal faaliyetler yerine sanayi ve hizmet sektörünün ön planda olduğu yerleşim birimleri olarak tanımlamıştır. Bu birimlerde geleneksel ilişki yerine bireyin çıkarımın ön planda tutulduğu, ailenin yerine bireysel statülerin önem kazandığı, daha karmaşık nüfus ve örgütsel iş gücü ile uzmanlaşmanın hâkim olduğu görülmektedir (Erkan, 2010: 17-18).

Erkan (2010) kentleri, faktörler ile sosyolojik açıdan ele almıştır. Ele alınan bu özellikler zaman zaman hem kent için hem kırsal için hem pozitif hem de negatif olgular oluşturmaktadır. Özellikle kentlerde meydana gelen yoğun nüfus birikimi nedeniyle birçok sorun beraberinde gelmektedir. Çarpık kentleşme, gecekondulaşma, kente uyum noktasında yeni kent bireylerinin yaşadığı ruhsal sorunlar, iş gücü olanaklarından eşit faydalanamama, sosyokültürel eşit olmayan gelir dağılımı, ulaşım sorunları, kendini kente tam ait hissedememe gibi kent yaşamından birçok sorun oluşmaktadır. Kırsal kesimde ise iş gücü dağılımının değişmesi beraberinde makineleşme ile birlikte insan gücüne olan talebin artmasına neden olmuştur. Ayrıca kırsalın iticiliğine karşın kentin çekiciliği, eğitim ve ulaşım imkânlarının kentlere göre

fazla gelişmiş olmaması, eğitim açısından kırsalın kente göç etme isteği, sosyal ve sağlık faktörlerinin kentte daha çok gelişmiş olması gibi daha birçok özellik kırsalın yaşadığı sorunlar arasında yer almaktadır.

Görüldüğü gibi kent gelişim ve dönüşüm evresi içerisinde birçok özelliğe sahip olmuştur. Bu özellikler kimi zaman kenti diğer birimlerden ayrı kılmıştır kimi zaman da kenti ülkesiyle bağdaştırmış ve bir bütün olarak sunmuştur. Sonuç olarak kentler ilk var oldukları günden itibaren insanlığa hizmet etmek ve geniş çerçevede insanlık için yaşam alanları kurmak üzere dizayn edilen yönetsel yapılardır. Gelişen ve değişen çağın öncülüğünde birçok kent akımı ve türü de oluşmuştur. Bu kent türleri değişik faktörler bazında ve yeni kimlikler oluşturarak kentlerin bugünkü yapısını kazanmalarında rol oynamışlardır.

1.4. Öne Çıkan Kent Türleri ve Yeni Kentsel Kimlikler

Kentler var oldukları andan itibaren çeşitli devinimsel hareketlilikler yaşamışlardır. Bunun ise birçok sebebi vardır. Kent tipleri; kent büyüklükleri ve kenti oluşturan elementler açısından farklılıklar oluşturmaktadır. Kentlerin türlerine ayrılmasındaki ilk büyük etken kent nüfusu olmuştur. Yukarıda anlatılan kent tiplerinin de ayrımının ilk koşulu nüfus açısından yaşanan farklılıklardan ileri gelmektedir. Sonrasında ise kenti oluşturan teknik yapı ve coğrafik koşullar ölçüsünde oluşan iş imkânları ve ekonomik yapı kenti şekillendirmektedir. Ekonomik yapı kentin direkt adlandırılmasında bile rol almaktadır. Örneğin; tarım kenti, turizm kenti, sanayi kenti, ticaret kenti, dini kent gibi ekonomik yapıları için kent önüne sıfatlar alarak genel kent kavramının önüne çıkmaktadır. Sosyal yaşam da bu ekonomik yapı çerçevesinde kendine yeni iş olanakları oluşturarak bu doğrultuda kendine uygun kent tipinde görerek, oraya ve yaşama uyum sağlayarak kent türünü oluşturmaktadır. Bazı kentlerde özellik bakımından her iki ya da üç kent türünü de kapsayabilmekte örneğin, bir kentte hem sanayi hem de turizm ön plana çıkabilmektedir.

Kent kavramında öne çıkan faktörlerden biri demografik ölçüttür. Kent kavramı çeşitli kent türlerine elverişlilik sağlamaktadır. Bu ölçüt doğrultusunda nüfus bakımından bir kent sıralaması yapılabilmektedir. Kent türleri; metropolis (büyük kent) kent, metropoliten alan (büyük şehir alanı), çevre kent, dünya kenti, marka kent, akıllı kent ve engelsiz kent olarak sıralanabilir.

1.4.1. Metropolis

Dünya’da kentli nüfusunun artış süreci 20.yy ile birlikte başlamıştır. Hatta 20.yy bir kentleşme çağı olarak nitelendirilmektedir.21.yüzyıla gelindiğinde ise daha da arttığı görülmektedir(**Tablo 2**). Bu artış genellikle büyük şehirlere olacak şekilde olmuştur. Nedenlerine bakmak gerekirse; iş imkânlarının artması, sosyal yaşamın aktifliğinin büyük kentlerde toplanması ve ulaşılabilir olması sayılabilecek nedenler arasındadır.

Metropolis’in (Büyük Kent) kelime anlamı, metro “ana, asıl” ve polis “kent” sözcüklerinin birleşmesi sonucu oluşmaktadır. Metropolis büyük ölçekli kentleri diğer kentlerden ayırmak için kullanılmıştır.18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan Sanayi Devrimi’nden sonra Paris, Tokyo, New York ve Londra gibi büyük yerleşim yerlerini ifade etmek amacıyla metropolis terimi kullanılmıştır (Eke, 1985: 42; Keene, 2004: 459-462).

Tablo 2.Dünyanın En Büyük Yapılı Kentsel Alanları

Sıra	Coğrafya	Kentsel Alan	Tahmini Nüfus	Yerleşik arazi alanı		Kentsel Nüfus Yoğunluğu	
				Mil kare	Kilometre kare	Mil kare başına	Kilometre kare başına
1	Japonya	Tokyo-Yokohama	39,105,000	3,178	8,231	12,305	4,751
2	Endonezya	Jakarta	35,362,000	1,367	3,541	25,868	868
3	Hindistan	Delhi	31,870,000	862	3,233	36,972	14,275
4	Filipinler	Manila	23,971,000	723	1,873	33,155	12,801
5	Brezilya	Sao Paola	22,495,000	1,250	3,237	17,996	6,948
6	Güney Kore	Seoul- incheon	22,394,000	1,069	2,769	20,949	8,088
7	Hindistan	Mumbai	22,186,000	389	1,008	57,033	22,021
8	Çin	Şangay	22,118,000	1,571	4,069	14,079	5,436
9	Meksika	meksiko	21,500,000	921	2,385	23,350	9,015
10	Çin	Guangzhou-foshan	21,489,000	1,676	4,341	12,822	4,950
11	Amerika Birleşik Devletleri	New York	20,902,000	4,669	12,093	4,477	1,728
12	Mısır	Kahire	19,787,000	776	2,010	25,499	9,845
13	Çin	Pekin	19,437,000	1,611	4,172	12,065	4,658
14	Hindistan	Kalküta	18,698,000	522	1,352	35,820	13,830
15	Rusya	Moskova	17,693,000	2,270	5,879	7,794	3,009
16	Tayland	Bangkok	17,573,000	1,235	3,199	14,229	5,494
17	Bangladeş	Dakka	16,839,000	176	456	95,676	36,941
18	Arjantin	Buenos Aires	16,216,000	1,244	3,222	13,035	5,033
19	Japonya	Osaka-Kobe-Kyoto	15,490,000	1,166	3,020	13,285	5,129

20	Nijerya	Lagos	15,487,000	759	1,966	20,404	7,878
21	Amerika Birleşik Devletleri	Los Angeles	15,477,000	2,452	6,351	6,312	2,437
22	Türkiye	İstanbul	15,311,000	531	1,375	28,834	11,133
23	Pakistan	Karaçi	15,292,000	403	1,044	37,945	14,651
24	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Kinşasa	15,056,000	180	466	83,644	32,295
25	Çin	Shenzen	14,678,000	696	1,803	2,1089	8,143

Kaynak: Demographia, 2021: 20

Tablo 2. incelendiğinde dünyanın en büyük yapılı (en geniş) kentsel alanının Japonya'daki Tokyo-Yokohama kentsel alanı olduğu görülmektedir. Nüfusu yaklaşık olarak 39.105.000 olan bölgenin yüzölçümü 8231 km² olup, kilometre başına düşen nüfus yoğunluğu 4751 kişiden oluşmaktadır. Listede 985 bölgeye ait veriler bulunup, burada ilk 25 bölge aktarılmaktadır. Buna göre ilk 25 sırada Türkiye'den de İstanbul listedeki yerini almış bulunmaktadır. Listede 22. Sırada yer alan İstanbul'un 15.311.000'lik nüfusu ve 1375 km²'lik yüzölçümü esas alındığında km² başına düşen birey sayısının 11.133 olduğu görülmektedir. Listenin tamamında yer alan bölgelere bakıldığında ise Türkiye'den İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Eskişehir, Adana, Bursa, Kayseri, Gaziantep, Denizli, İzmit, Konya, Mersin ve Samsun en büyük kentler arasında yer almaktadır (Demographia, 2021: 97-98).

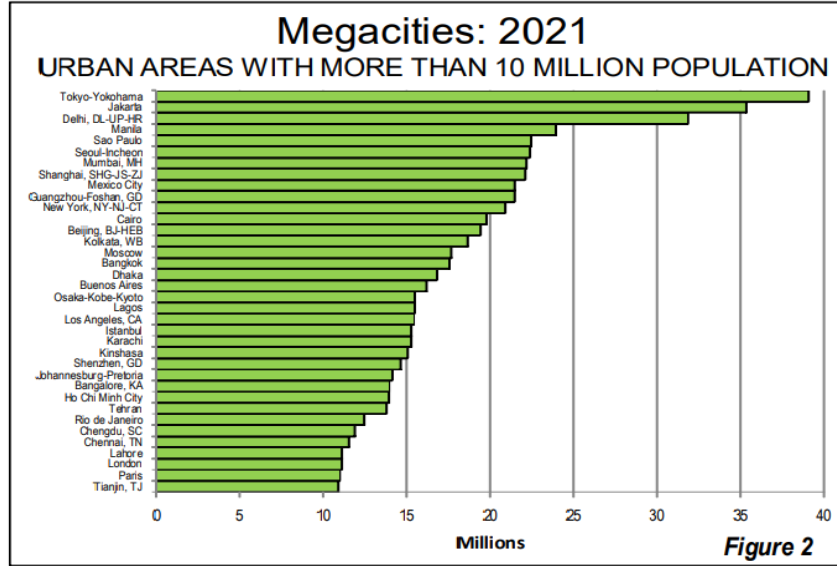
1.4.2. Metropoliten Alan

Metropoliten alan; kent merkezine bağlı olarak gelişmiş bir ya da daha fazla yerleşim alanından oluşmaktadır. Metropoliten birden fazla yerel yönetim birimine sahiptir. Bu alanlarda yerel hizmetlerin sunulduğu kırsal kesim alanları ve yerleşim alanları ile bütünsel bir yapı gösteren ve nüfusu bir milyon üstünde olan yerleşim görülmektedir (Oktay, 2016: 52-53). Ayrıca Metropoliten alanlarda, yoğun bir nüfus, ekonomik, sosyal ve yönetim bakımından merkezi şehir ve şehirlerin çevre kentleriyle oluşturdukları bir yapı söz konusudur.

Metropoliten alan olarak tanımlanan merkezler daha çok ekonomik ve sosyal bakımdan merkezi bir konuma sahiptir. Nüfusun yoğunluğunun dışında, kamu ve özel sektörün faaliyet göstermesi, eğitim ve sanat açısından merkezi konum oluşturması Metropoliten simgeleştirmektedir. Metropoliten alanın bir arada olması ise Megalopolis'i oluşturmaktadır. Yani Megalopol kentte Metropoliten olan kentlerin bir kesintiye uğramadan bir arada yer alması ve bağının kopmayarak bir arada olması

şeklinde açıklanabilir (**Grafik 1**).Dünya’da Megalopol alanlarıAvrupa’da European Megalopolis, Japonya’da Taiheiyo Belt,Kuzey Amerika’da Northeast Megalopolis, Çin’de Pearl River Delta ve Yangtze River Delta örnek olarak gösterilebilir. (Wikipedia, 2021).

Grafik 1. Megakentler (2021)

Kaynak: Demographia, 2021: 8.

Yukarıda yer alan Grafik 1.çeşitli kent merkezlerinin giderek artan nüfuslarını içermektedir. Bu merkezlerdeki nüfus artışı ülkenin var olan nüfusu ile paralellik göstermektedir. Yani nüfusu fazla olan kentlerin nüfus artışı da diğer kentlere göre fazla olmaktadır. Bunun altında ise eğitim, istihdam, sosyal olanak gibi çeşitli nedenler yatmaktadır. Grafikte yer alan bilgiler esas alındığında nüfusu kırk milyona yakın olan Japonya’nın başkenti Tokyo-Yokohama’nın birinci sırada yer aldığı, ardından ise Endonezya’nın başkenti Jakarta’nın geldiği, yaklaşık 16 milyonluk nüfusu ile İstanbul’un ise 22. Sırada yer aldığı görülmektedir.

1.4.3. Dünya Kenti – Küresel Kent

Dünya’da 1970 ve 1980’li yıllarda meydana gelen değişimler yeni kent yaklaşımlarının ve tanımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu değişimlerin temel nedeni ekonomik temelli yaşanan değişimlerdir. Özellikle rekabetin artması ve değişen yönetim anlayışları çerçevesinde farklı kentsel yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Kent bilim terimleri sözlüğü kısaca Dünya Kent’ini (Küresel Kent), ekonomik ve yönetim açısından küresel ölçekli olan, kendi içinde iyi örgütlenmiş, denetim,

yönetim ve dağıtım açısından ülke sınırlarını aşan ve özellikle küresel ölçekli örgütlenmiş birimler olarak tanımlamıştır (Keleş,1980: 44). Dünya kentleri, imalat sektörünün dünya ölçeğinde iş yapan firmaların yönettiği, dünya ekonomisine yön veren borsa, haberleşme, pazarlama-sigorta ve emlak şirketlerinin yoğunlaştığı merkezler konumundadır (Bilgili ve Topal, 2010: 25).Yani ekonomik açıdan akışın ve hareketliliğin olduğu yerlerde küresel kent kavramı ön plana çıkmaktadır.

Dünya Kenti kavramı ile ilgili ilk çalışmalar John Friedmann tarafından yapılmıştır. Friedmann'ın 1986 yılında dünya kentleri üzerine yaptığı hipotezine göre, uluslararası ekonomiye yön veren dünya kentleri adeta bir komuta merkezi gibidir. Bu merkezlerde hizmet sektörü, hukuk, finans, reklamcılık ve danışmalık hizmetleri ön plandadır. Friedmann'dan sonra dünya kenti ile ilgili çalışmalar yapan bir başka kişi ise Saskia Sassen'dir, Sassen'a göre dünya kentlerinin dört ortak özelliği vardır. Bu özellikler onları diğer kentlerden ayırmaktadır. Bu özelliklerden birincisi uluslararası ticaret ve finans merkezi olmalarıdır. Bir diğeri ise ileri hizmet sektörlerinde ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesini sağlayan kontrol noktası olmalarıdır. Sassen'in öne sürdüğü bu görüşü çerçevesinde anlattıklarına uyan üç önemli kent vardır. Bu kentler; Tokyo, New York ve Londra'dır. Bu kentler diğer kentlere göre dünyanın komuta merkezi konumundadır. Bu durum da bu kentlerin ve bunlar statüsünde yer alabilecek kentlerin temel özelliğinin yenilikçi ve küresel ekonomik hayatta söz sahibi olabilecek konumda olmalarından kaynaklanmaktadır. Londra, Tokyo, New York, Los Angeles, Hong Kong ve Singapur gibi kentler finans piyasalarına yön veren komuta merkezlerdendir (Özaslan ve Özsan, 2015: 230).

Kentlerin dünyada yer alan diğer kentlerle yarışabilmesi ve ön plana çıkabilmesi için kentsel devinimlerini tamamlamaları gerekmektedir (ayrıntı için bakınız: Sarioğlu, 2005: 42-43).

Kendini dünya kenti olarak kabul ettiremeyen kentler ise uluslararası kent olarak kendilerine yer bulmuşlardır. Bu kentler içerisinde gelişim ve dönüşümünü sağlayıp küresel kent statüsüne geçebilen kentler de olmaktadır. Küresel kentlerin taşımacılık ve iletişimle alakalı alt yapısı oldukça gelişmiştir. Aynı zamanda küresel kentlerde sosyoekonomik ve politik sistem oldukça sağlamdır. Yukarıda sıralanan bütün bu özellikler büyük küresel kentler arasında bilgi, para, teknoloji, insan ve ürün akışı olduğunu göstermektedir (Yılmaz, 2019: 470). Dünya Kenti sayılan kentler

olimpiyat, kongre, konser, fuar gibi küresel olaylara ev sahipliği yapmaktadır. Görüldüğü gibi dünya kentleri özellik ve biçim bakımından diğer kentlere nazaran ön plana çıkmaktadır. Dünya kenti olma çabasındaki kentler dünya kenti olma yolunda çalışmalar yapmaktadırlar ve gelişen dünya karşısında var olabilmeleri buna bağlıdır. Kısacası dünya kenti olan yerler sermayenin ve üretimin merkezi konumunda bulunan iş gücü ve teknolojinin bulunduğu komuta birimlerdir(**Tablo 3**).

Tablo 3. Küresel Kentler Sıralaması

Sıra	2014	2024
1	Londra	New York
2	New York	Londra
3	Singapur	Hong Kong
4	Hong Kong	Singapur
5	Cenevre	Shanghai
6	Shanghai	Pekin
7	Miami	Dubai
8	Dubai	Miami
9	Pekin	Cenevre
10	Paris	Mumbai

Kaynak: Frank, 2014.

Tablo 3'e göre baktığımız zaman küresel kentlerin 2014 ile 2024 yılında beklenen küresel kent sıralaması görülmektedir. 2014 yılına göre 2024 yılında Paris kenti küresel kent sıralamasında çıkmıştır ve yerine Mumbai kentinin geçmesi durumu söz konusudur. Ayrıca sayılan bu kentler uzun yıllar boyu sermaye ve üretimde ön plana çıkan nüfusu ile de kalabalık bir orana sahip olan kentlerdendir. Belli başlı üretim mekanizmalarının lideri olmaları bu kentlerin küresel bazda ön plana çıkmasına ve dünya kenti olmalarında birer aktördürler.

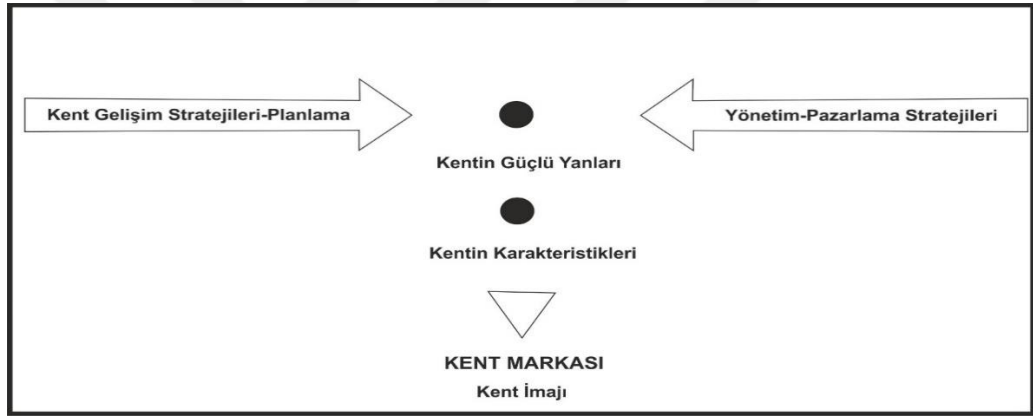
1.4.4. Marka Kent

Dünya üzerinde yaşayan bütün canlıların temel amacı var olmalarını gerçekleştirecek temel ihtiyaçları doğrultusunda beslenme ve barınma ihtiyacını karşılamaktır. Bu ihtiyaç insanlar arası yaşam mücadelesi ve emek arayışı içerisinde gerçekleşmektedir. Ülkeler de bu yarışa katılarak bir rekabet ortamı içerisine girmiş her alanda üretim, tüketim, ithalat-ihracat gibi birçok faaliyette rekabete katılmışlardır. Böylece bu yarışa katılan kentler kendilerini ön plana çıkaracak etkili yolu izleyecek alternatif kaynaklarını kullanmışlardır. Kentlerin ön plana çıkmasını sağlayacak marka değerleri ortaya çıkmıştır (**Şekil 1**).Bu sebepten dolayı da birçok kent marka oluşturma ya da yenileme çabası içerisine girmiştir. Bir kenti ön

plana çıkaracak bir ürün varsa bu ürün eşittir marka denilemez. Çünkü marka kavramında o ürünü diğerlerinden ayırt edebilecek yönlerinin varlığı ve ilk görüşte zihinde kalıcı izli bir olgunun yer alması demektir.

Türk Dış Ticaret Mevzuatı'na göre marka tanımı, mal ve hizmetlerin sunan işletmeye özgü olması koşuluyla, her türlü simge, sözcük, harf, şekil ve ambalaj ya da benzer ifadeleri baskı yoluyla anlatılması olarak söylenebilir. Ayrıca marka, değer katılmış ürünü ifade etmektedir. Kentin bir marka olarak kabul edilmesi veya markalaşması, kente ölçülebilir ekonomik değer kazandırmak, sosyal ve kültürel değerler katmak amacı ile ürün markalaşma stratejilerinin kent üzerinde uygulanması ile gerçekleşir (İçyer, 2010: 62). Bu süreç kente güçlü ve pozitif bir değer katarak kentin karakteristiğine uygun araçlar oluşturmayı hedefler (Peker, 2006: 20-21).

Şekil 1. Kentlerin Markalaşması

Kaynak: Peker, 2006.

Bir kentin markalaşması için; bu kentin kaynaklarının var olan ya da olabilecek yeteneklerinin saptanması, bu yeteneklerinin aynı zamanda eşsiz olabilmesi, kentin diğer kentlere nazaran avantaj ve dezavantajlarının belirlenmesi, kentin başarılı olabilecek yönlerinin belirlenmesi gerekmektedir (Uyar, 2018: 469). Böylece bütün bu özellikleriyle kentler cazibe merkezi haline gelecektir ve kendilerini ön plana çıkaracak etmenlerle akılda kalıcı ve sürekli tercih edilen yerler arasında olacaktır. Kentin markalaşması; kentler arasında rekabet avantajı sağlamanın dışında vadeli yatırım sağlamak, turizmi geliştirmek ve toplumsal gelişmeyi sağlamayı da hedeflemektedir (Akturan ve Oğuztimur, 2016: 123).Günümüz marka kentler arasında Milano 'stil', Paris 'aşk', New York 'enerji', İstanbul ise 'tarih ve kültür' özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Görüldüğü gibi marka kent kavramı kentin anıldığı ilk an

zihinlerde uyanan ve kenti temel niteliği ile ortaya çıkaran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentin kendisini dışarıya açması, yabancı sermaye ve ziyaretçiler için cazip bir yer olması markalaşmadaki amaçlar arasında yer almaktadır (Gümüskanat, 2018: 28). Dünya çapında ülkelerin marka kimliği arayışı birden bire ortaya çıkmamıştır. İlk olarak kent analizleri ve kentin temel öne çıkan özellikleri ile o kente bir imaj katılarak kentin markalaşması noktasında adımlar atılmıştır. Ülkemizden örnek vermek gerekirse; tarihi ve turizm yönü ile öne çıkan kentlerde bu alanları koruma ve geliştirme adına çalışmalar yapılmaktadır. Doğal tabiat parkları yerel yönetimler ve yetkili kuruluşlar tarafından korunmakta ve halka açık bir şekilde varlıklarını devam ettirmeleri sağlanmaktadır. Sonuç olarak marka kentler gün geçtikçe markalaşmalarına değer katmaya ve bu rekabet dünyasının içerisinde kendilerine yer bulmaya devam etmek adına rakiplerinden sıyrılıp kent imajlarını oluşturmak için çabalamaktadırlar. Öyle ki kent imajını yakalamak ve markalaşmak için kentin en üst katmanındaki kişiden kent içerisinde halk vatandaşına kadar herkes için bir sorumluluk ve titiz bir çalışma gerektirmektedir.

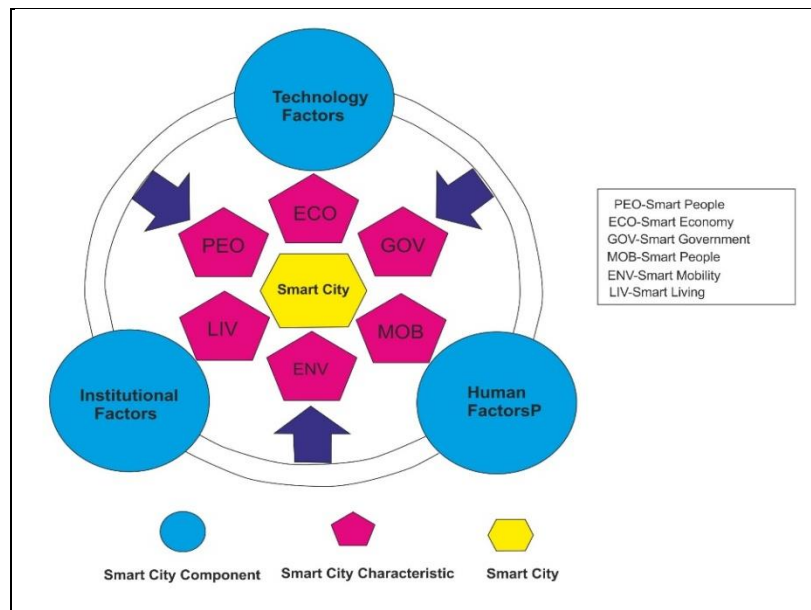
1.4.5. Akıllı Kent

Günümüz koşulları ve teknoloji zamanla dünyada yaşanabilir alanlarda değişiklikler oluşturmuştur. Bu değişikliklerin başını teknolojinin beraberinde getirdiği yeniliklerle sağlamıştır. Özellikle şehir yaşam alanlarındaki hızlı nüfus artışı ve artan bu nüfus karşısında farklı çözüm ve arayışlar bulunmasına sebep olmuştur. Kentler de değişim ve yenileşme süreçleri içerisinde farklı simgelerle anılmaya başlanmıştır. Akıllı kent kavramı tarihsel olarak 2000'li yılların başında kendini göstermeye başlamış ve çıkış noktası olarak sürdürülebilirlik kavramının da etkin rol aldığı süreci takip etmiştir.

Sürdürülebilirlik; var olan bir şeyin muhafazasını yapabilme, bunu koruma ve var oluşunu devam ettirme becerisidir (Alpaslan, Kaya ve Şen, 2018: 5). Görüldüğü gibi sürdürülebilirlik kavramı devamı sağlayan ve yeniden kullanılabilen anlamlarına gelmektedir. Buradan hareketle de devamlılık noktasında ürün ve kaynakların etkin kullanımı ile bu sürdürülebilir bir gelecek sağlanabilecektir. Kentlerin sürdürülebilirliğine baktığımız zaman ise devamlılığını sağlayabilecek kentler akıllı kentler statüsünde yer alabilecek kentlerdir. Akıllı kent kavramı hakkında genel geçer bir tanım yapmak zordur. Çünkü içerisinde teknoloji olgusunu barındıran bir açıklama içeren tanımdan bahsediyorsak elbette ki gelişmeler ışığında bu tanım değişecektir.

Genel olarak ifade edildiğinde Akıllı kent aslında kent hizmetinde teknolojinin kullanılabilmesi ile bunu aktif bir biçimde kullanması ve kurumların yer aldığı çevreci bir kenti ifade etmektedir (Gül ve Çobanoğlu, 2017: 1544). Bu tanımdan yola çıkarak akıllı kentlerin her zaman yenilikçi ve bu yenilikleri çevre bilinci ile işleyen kent olduğu ortadadır. Bir kentin temel direkleri olarak ulaşım, kentsel altyapı, enerji ve şebeke gibi insanlar için hayatı kolaylaştıran yapıların varlığı ve aktif kullanımı önem arz etmektedir. Bu noktada devreye akıllı kentler girerek bunu sağlamak adına teknoloji ile birlikte hareket etmektedir. Bir başka Akıllı Kent tanımı da, çevre ve yaşam alanlarında ekonomik faaliyetlerin, yönetimin, özgür ve bilinç düzeyine sahip vatandaşların yaptığı faaliyetler üzerine kurulmuş kent olarak tanımlanmaktadır (Babahanoğlu ve Bilici, 2018: 127). Görüldüğü gibi artan nüfus, kaynakların dengesiz ve amaç dışı kullanımı, zaman faktörünün değer kazanması, teknolojinin getirdiği inovasyon özellikleri markalaşan kentlerin diğer kentlerden ayrılma çabası gibi pek çok faktör akıllı kent olgusunun doğmasına ve gelişmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca Robert E. Hall (2000) akıllı kenti; yollar, köprüler, tüneller, tren yolları, metrolar, iletişim, su, enerji ve önemli binalar gibi şehrin en iyi şekilde kaynaklarının kullanılması ve bütünleştirici sistemler olarak tanımlamaktadır (Akbay ve Örselli, 2019: 231). Akıllı kentler ile ilgili çeşitli yaklaşımlar da mevcuttur. Bunlar arasında Boyd Cohen'in Akıllı Kentler Çarkı (Smart Cities Wheel - SCW) metodolojisi öne çıkmaktadır (Şekil 2) (Elvan, 2017: 7).

Şekil 2. Akıllı Kent Bileşenleri

Kaynak: European Parliament, 2014: 30.

Bu yaklaşım Avrupa Birliği (AB) tarafından da kabul görmektedir. Akıllı kentler bu yaklaşıma göre 6 bileşenden oluşmaktadır (European Parliament: 2014: 26; Elvan, 2017: 8). Bunlar 1.Akıllı hareketlilik/ulaşım (Smart mobility), 2. Akıllı Yaşam (Smart living), 3. Akıllı Yönetim (Smart governance), 4. Akıllı evre (Smart environment), 5. Akıllı Ekonomi (Smart economy) ve 6. Akıllı İnsan (Smart people) olarak sıralanmaktadır.

Engelsiz kente bakışı açısı oluşturmak adına evre kent anlayışının da bir kentte gelişmiş olması gerekmektedir. Bu bağlamda ise evre kentin belli başlı öne çıkan unsurları bulunmaktadır. Şehirleşme hızının yüksek olduğu bu yerleşim modelleri büyük şehirlerde aşırı ilgiden dolayı meydana gelen sıkıntıların azaltılması amacı ile oluşturulmuştur. evre kentte eğitim, konut, evre ve eğlence gibi olgular her zaman kendi kendine yetebilecek düzeydedir (<https://kelimem.gen.tr>). Bu tanım iktisat alanında yer alan tanıdır. Bu tip kentlerde çoğunluk kendi konutlarında oturur ve binalar yenidir ve yaşamak daha masraflıdır. Bundan dolayı evre kent olarak tanımlanan alanlarda gecekondulaşma yapılarına rastlanmaz. Kendi kendine yetme konusunda ise evre kent iş imkânları ve edinilecek bilgiler doğrultusunda tamamen kentin ihtiyaç ve işlevlerine göre iş kollarının çeşitlenmesinden ileri gelmektedir. Örneğin; alış-veriş merkezleri ve onun her bir alt biriminde oluşacak iş kolu evre kentin ve kent olmanın gereği olarak da çevresindeki kişilere iş imkânı sağlamaktadır. Aslında evre kent metropoliten kent ve büyük kent modellerinin nüfus ve iş kolu açısından bir seçim yaşayarak hizmet birimi olarak belirli bir kesimde yer almasıdır.

1.4.6. Engelsiz Kent

Engelsiz kent, engelli insanlar başta olmak üzere her bireyin bir kısıtlama olmadan, kendi başına başka birinden yardım almadan, herhangi bir sıkıntı ve engelle karşılaşmadan, her türlü hizmete ve yapıya ulaşmasını ve kullanmasını sağlayacak şekilde planlanmış kent olarak ifade edilir (Sümer, 2015:144). Engelsiz yaşam alanı her kesime hitap edebilecek imkânlar sağlamaktadır. Ayrıca zgr bir yaşam alanı sunan, bu yaşam alanı içerisinde insanları farklılaştırmadan adil bir şekilde temel hak ve özgürlükler çerçevesinde bir yaşam bölgesini ifade etmektedir. Engelsiz kentte sadece engelli bireyler için değil diğer bireyler için de fizyolojik yaşam ortamının sağlanması ve bu yaşam ortamı içerisinde yaşamlarını idame ettirebilecek temel alt

yapı ve sistemin bulunduğu bir alanın varlığı gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde de bu durum açıkça belirtilmiştir. Sözleşmenin amacı: engelli insanlar ile diğer bireyler arasında herhangi bir farkın olmadığı, temel hak ve insan haklarının tam olarak uygulandığı, özgürlükçü ve eşitlikçi iradenin ön planda tutulduğu ve bu tür sosyal hakların garanti altına alındığı bir süreci temsil eder (Azarkan ve Benzer, 2018: 7). Bu sözleşmede sadece haktan söz edilmemiş, bu hakları koruma noktasında da adımlar atılmıştır. İnsanı insandan ayıran varlığın yine insan olması sebebi ile aslında engelli olarak atfedilen kişilerin bir merhamet nesnesi değil de direkt bu hakların kullanıcısı ve sahibi olduğu gerçeği kaçınılmazdır. Böylece bu hükümler ile devletlere de görev atfedilerek ayrımcılığa taraf olacak bir kitle oluşumuna mahal verilmemiştir. Engelsiz kentte temel prensip kentin canlılar için yaşanılabilir ve kentin olanaklarına erişilebilir kıldığı yönde hizmet vermesi beklenmektedir. Burada da karşımıza bir erişilebilirlik kavramı çıkmaktadır. Erişilebilirlik; belli bir yerden bir yere ekonomik, konforlu ve çevreye zarar vermeden istenilen zaman diliminde gidilecek yere yaklaşabilmeyi ifade eder (Aktel ve Erten, 2020: 400). Yani hedeflenen noktaya varmada sorun yaşamadan ulaşma kolaylığı sağlanmasıdır. Kentlerde ise bu erişilebilirlik kentlerin ekonomik ve coğrafi imkânları ölçüsünde kaynak ve hizmetlere ulaşmasında kolaylık sağlamasıdır.

Tarihsel süreç içerisinde insan yaşamının önemli bir parçası olan kentin gelişimi ve kent alanı ile ilgili geliştirilen modeller, yaşanan gelişmeler ve gereklilikler bağlamında sürekli olarak yenilenmekte ve çeşitlenmektedir. Bu doğrultuda yukarıda sayılan kent modellerinin yanı sıra çevresel duyarlılıkları esas alarak oluşturulan ekolojik kentler, ekoloji ve teknolojiyi bir arada uyum içerisinde birleştirmeyi esas alan eko-tek kentler, gündelik yaşamın koşuşturmasından uzak dingin bir kent yaşamını esas alan sakin kentler (Cittaslow) gibi birçok yeni kent modeli de bulunmaktadır. Ancak bu çalışmanın kapsamı itibarıyla tanımlar yukarıda yer verildiği üzere dünya kenti, marka kent, akıllı kent ve engelsiz kent gibi modeller ile sınırlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ENGELSİZ KENT UYGULAMALARI

Teknoloji ilerledikçe ve ihtiyaçlar şekillendikçe Dünya'da var olan kent yaklaşımları çeşitlenmekte ve şekillenmektedir. Bu şekillenmenin merkezinde insan olgusunun yer alması insanlığa hizmetin adil ve herkes tarafından elde edilebilecek nitelikte olmasının bir gereğidir. Yapılan kent uygulamalarından biri de engelsiz ve erişilebilir bir kent modeli sunmaktır. İnsan hakları ve evrensel bildirgeler de engelsiz bir kent oluşturmak adına çalışmalarda ve ilgili yasaları uygulama noktasında araştırmalar yapmaktadırlar. Yapılan bu uygulamaların amacı insanı ve toplumu ayırtmadan eşit imkânlar sunarak en tabii hak olan yaşama hakkının en iyi şekilde toplumlarda yer almasını sağlamaktır. Engelsiz bir ortam sunmak adına engeller nelerdir ve nedenleri üzerinde durulacaktır. Konu ile ilgili literatür taramasında belli başlı örnekler yer almakla birlikte fazla bir kaynağa ulaşılamamıştır. Yer alan çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

Fırat (2009) 'Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Politikaların Önemi' adlı çalışmasında engelsiz bir kent modeli tasarlamada belediyelere düşen görevler ve bu görevler doğrultusunda yapılması gerekenler üzerine durmuştur. Konu ana kısmında özellikle ulaşım ile ilgili kısımlara detay verilerek belediyelerin görev ve sorumluluklarından bahsedilmiştir.

Bıçkı, Şale ve Ak (2016) 'Herkes İçin Erişilebilir Kentler: Muğla' çalışmasında erişilebilir bir kent modeli üzerinde durmuşlar ve Muğla ili üzerinden dış ve iç mekan özellikleri kapsamında veriler toplamışlardır. Engelsiz bir kent kavramı adına erişilebilirlik olgusu üzerinde durulmuş ve ilden örnekler sunulmuştur. Araştırılan konunun merkezinde toplu ulaşım, kent içi düzenlemeler, kentteki açık ve yeşil alanlar baz alınmıştır.

Aygün, Korkut ve Kiper (2018) 'Engelli Bireyler İçin Kentsel Dış Mekânlara Erişilebilirliğin İncelenmesi: Tekirdağ Örneği' çalışmasında konuya dış mekânsal bağlantısı açısından bakmış olup örnekler açısından Tekirdağ'ı kullanmıştır. Burada öne çıkan nokta kentsel dış mekânlar ile kentsel materyallerin engelli bireylere uygunluğu açısından bir araştırma yapılmış olup kent kimliği de ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca konu bazında Tekirdağ Süleymanpaşa İlçesi incelenerek tümevarım gerçekleştirilmiştir.

Elmacı (2019) ‘Avrupa’daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Borås ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi’ engelsiz kent modeli sunmak adına dünyadan örnekler vererek diğer ülkelere ve uygulamalara ışık tutmuştur. Örneği verilen kentlerin belirli bir aşama kaydettikten sonra erişilebilir bir kent ortamı sağladığı görülmektedir. Uygulamaya geçirilen hareketlilik ilk fiziki ortamlarda yapılmıştır ve derinleşerek şekillenmiştir. Sadece belediye yönetim organları değil dernekler gibi kuruluşlar da aktif rol almıştır.

Çakı ve Uludağ Güler (2021) ‘Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi’ yakın tarihli araştırmasında geçmişten günümüze büyükşehir belediyelerinin içerik analizlerini ve değerlendirmesini açıklamıştır. Her belediyenin hizmet dağılımının eşit olmadığı ve kaynak bakımından yetersizlikler üzerine durulmuştur.

2.1. Hukuki ve Tıbbi Açından “Engel” Kavramının Tanımı ve Başlıca Engel Türleri

Dünya var olduğundan beri bünyesinde canlıların gelişimine olanak sağlayan tüm imkânları ve yaşam alanları ile insanlığın gelişimine hizmet etmektedir. Yeryüzünde yer alan ve doğal habitatın bir parçası olan bütün canlılar doğa içerisinde var olmuşlardır ve doğa ile var olan bir uyum içerisinde yaşamaktadırlar. Bu yaşam döngüsü içerisinde en çok doğayı kullanan ve tahrip eden canlı topluluğu da insanlardır. İnsanoğlu adil bir yaşam biçimi benimsenmediği için bu durum yaşanmaktadır ve dahi adil ve erişilebilir bir yaşam imkânı vermemektedir. Örneğin bir kent için yaşam alanı olacak yerler bütün insanlığa hizmet etmekte ancak bazıları için eşit bir alanı göz ardı etmektedir. Bu göz ardı meselesi insan için engel teşkil etmektedir. Engel ise; herhangi bir şeyin olmasını önleyen her türlü mani, sebep, mania, pürüz, müşkül, ket ya da handicap anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2021b). Bu bağlamda ise ilk olarak insana engel olan ilk varlık yine insanın ta kendisidir. Nasıl ki her bir insanın kanunlarda da belirtildiği üzere en temel hakkı yaşama hakkı ise bu hak bütün canlılar ve insanlar için de geçerlidir. Adil, erişilebilir ve yaşanılabilir bir evren her canlının en doğal hakkıdır. Bu bölümde dünya açısından engelsiz kentlere, bu kent biçimlerinin önemine, engelsiz kentler için örneklere ve daha yaşanılabilir bir dünya için neler yapılması gerektiğine değinilecektir.

Engelsiz kavramına değinmeden önce engelli ne demektir ve hayatın neresindedir sorularına cevap aramak gerekmektedir. Engelli kelimesi sıklıkla karşımıza ‘sakat’,

'özürlü' kavramları şeklinde çıksa da bu kavramların çok ötesinde bir yerdedir. Özürlü kelimesi var olan 'özürlülüğü' ortaya koyarak bu durumu somutlaştıran, nesnelleştiren bir tutum sergilerken engelli kelimesi kavramı bu durumun bir şekilde aşılabilmesine ve insan düşüncelerinde bir esneklik kavramsal açıdan bir yumuşatma hareketi taşımaktadır. Yani söyleyiş tarzı var olan durumu aşma ve mücadele etme noktasında bu durumu yaşayanlar için bir güç kaynağı olmuştur. Kısacası bu olguyu aşabileceklerine olan inancın ortaya çıkmasına etmendir. Engelli kelimesinin tanımı ile ilgili Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BM) tarafından kabul edilmiştir. Bu bildirmede sağlıklı bir ferdin sosyal hayatında veya kişisel dünyasında kendi kendine yapabilecek işleri, kalıtsal ya da sonradan meydana gelebilecek bir noksanlık neticesinde kişinin bedensel veya ruhsal yeteneklerinin kullanamaması olarak tanımlanmıştır. Bu açıklamadan hareketle engelli bireyin tanımının ilk cümlesinde bir ayrım yapılmadan yani ayrıştırmadan her insan gibi yapabileceği birtakım iş ya da süreçlerin tam olarak gerçekleştirilememesi durumuna değinilmektedir. Yine aynı şekilde 2005 yılında 6462 Sayılı Kanunda değişikliğe gidilerek Resmi Gazetede yayımlanan 5378 Sayılı kanunda (Engelliler Kanun'u); bir ferdin bedensel, ruhsal, sosyal, duyuşsal ya da zihinsel yeteneklerinin doğuştan veya sonradan bir kaza sonucu kaybetmesi ile birlikte toplum içerisinde uyum sağlamada ve kendi günlük ihtiyaçlarını karşılamada birtakım sorunlar ile karşılaşmaktadır. Bu sorunlar geçiren bireylerin bakım, korunma, danışmanlık, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetlerine ihtiyaçları olan kişi engelli birey olarak tanımlanmıştır (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, 2005). WHO Dünya Sağlık Örgütü ise farklı bir yaklaşım sergileyerek daha çok sağlıkla ilişkilendirerek bir engelli tanımı yapmıştır. Bu tanıma göre ise;

- Noksanlık (Impairment): bireyin sağlık açısından anatomik, psikolojik, fiziksel yapısında ve fonksiyonlarında meydana gelen eksiklik ya da dengesizliği ifade etmektedir.
- Özürlülük (Disability): bireyde bir noksanlık sonucunda meydana gelen ve normal bireylere göre iş yapabilme yeteneğinde bir kısıtlanma ya da tamamen bu yetiyi kullanamama durumudur.
- Maluliyet (Handicap): bir bireyin yaş, cinsiyet, kültürel ya da sosyal durumuna bakılmaksızın durumunda meydana gelen noksanlık veya sakatlık sonucunda

normal faaliyetlerini sınırlayan ya da önleyen durumlar Maluliyet olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2011).

Görüldüğü gibi WHO engelli kavramı üzerinde teknik olarak sağlık açısından bir bakış sunarak durum değerlemesi sonucu bu tanıma gitmiştir. Yukarıda ifade edilen her bir tanım ya da açıklama için engelli kelimesi üzerinde durulmuştur. Engelin oluşması doğal doğumla birlikte gelebildiği gibi doğum sonrası oluşabilecek iç ve dış etmenlerden de etkilenebilmektedir. Bir annenin hamileliği boyunca beslenme standartları ve sağlığını kötü şekilde etkileyecek madde kullanımları, olumsuz gen aktarımı, kaza ve benzeri durumlardan da bir birey engelli bir duruma gelebilmektedir. Bu tarz engellilik nedenlerinden sonra geniş çerçevede engellilik türleri işitme-konuşma, ortopedik, zihinsel, görme ve süregen engelli olarak sıralanmaktadır. Sayılan bu tür engel çeşitlerinin çoğu bu engeli yaşayan kişilerin hayatlarına ya doğal sebeplerle ya da sonradan kazanılan birtakım sebeplerle girebilmektedir.

2.1.1. Zihinsel Engel

Engellilik türleri içerisinde yer alan ve kişilerin yaşamlarını etkileyen en önemli engel türlerinden biri zihinsel engeldir. Zihinsel engel; bireyin zihinsel aktivitelerinde meydana gelen ve bireyin kavramsal ve sosyal uyum becerilerinde meydana gelen eksiklikleri ya da sınırlılıkları ifade etmektedir. Özellikle 18 yaş öncesi kişilerde görülebilen bu durum özel ve destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır (Dönüşüm Akademi,2021).

Zihinsel engel İngiltere gibi bazı ülkelerde insanı rencide edici tabir olarak görülmesi sebebi ile “öğrenme güçlüğü” gibi ifadelerle de adlandırılmıştır (Devlet Denetleme Kurulu, 2009: 14). Zihinsel engele sahip olan kişiler hayatlarını hür irade ile devam ettirebilme yetisinden uzaktır. Aynı zamanda bu tip bireyler sosyal hayatta sorumluluk alamazlar ve sosya-kültürel standartların altında kalabilirler. Zihinsel engeli olanların tanısı bu konuda uzman olan kişiler tarafından klinik değerlendirmeler ile geçerliliği olan zekâ testleri aracılığı ile belirlenmektedir. Yapılan bu testler ile de tıbbi olarak bir sınıflandırma oluşturulmaktadır. Görülmektedir ki zihinsel engelin temel ölçütünde zekâ geriliği yatmaktadır. Bir başka deyişle zihinsel engele sahip olanlar hem fiziksel ve psikolojik açıdan hem de sosyal ve dil gelişimi bakımından ortalamanın altında olan bir performansla sahiptirler

(Yıldız, 2014: 19). Amerikan Mental Retardasyon Birliği (AAMR) zihinsel engelliliğe ilişkin kapsamlı bir tanımlama yapmıştır. AAMR'a göre bir kişinin zihinsel engelli olabilmesi iki nedene bağlanmıştır. İlki kişinin genel entelektüel işlevini ortalamanın altında olmasıdır. Diğeri ise kişinin zekâ düzeyidir (IQ-Intelligence Quotient). AAMR Zekâ düzeyinin (IQ-Intelligence Quotient) 70 – 75 ve altında olması gerektiğini vurgulamaktadır (Kurt, 2010: 45). Zihinsel engelin sebeplerine bakıldığında üç faktörün olduğu görülmektedir. Bunlar doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası oluşan sebeplere bağlanmaktadır.

Doğum öncesi etmenler; annenin yaş durumu, beslenme şekilleri, uyuşturucu, alkol ve zararlı maddelerin kullanımı, hamilelik sırasında geçirilebilecek travmalar, akraba evlilikleri, anne- çocuk arası kan uyumsuzluğu ve hamile iken geçirilebilecek rahatsızlıklar şeklinde sıralanabilir. Doğumda oluşabilecek etmenler ise; hijyenik olmayan doğum koşulları, kordon dolanması, risk barındıran doğumlar, doğum esnasında çocuğun düşürülmesi ve teknik kazalar sayılabilir. Doğum sonrası etmenler; doğum sonrası oluşan ateşli hastalıklar, enfeksiyona maruz kalma, beslenme bozuklukları, doğum sonrası kazalar ve travmalar bireyin zihinsel engelli olmasına sebep olabilmektedir. Görülmektedir ki her bir birey birer engelli adaydır. Doğum öncesi sonrası fark etmeksizin her zaman bireylerin yaşayabileceği bir durumdur. Zihinsel engel türleri ise çeşitlilik arz etmektedir. Bunlar; hafif derecede, orta derecede, ağır derecede ve ileri derecede zihinsel engellilik olarak sıralanmaktadır.

IQ (Intelligence Quotient) sıralamasına göre ise bu durum eğitsel seviyesi; %75-55 oranında hafif eğitilebilir, %55-35 oranında orta eğitilebilir, %30-25 oranında ağır bağımlı ve %25 altı ağır bağımlı olarak yer almaktadır (Karaçengel; 2007: 9). Bu test sonucuna göre de zihinsel engel türlerinin eğitilebilirlik durumu ortaya çıkmadığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'na tabi özel eğitim kurumları tarafından eğitimleri verilmektedir.

2.1.2. Ortopedik Engel

Fransız Dr. Nicholas Andre tarafından 1742 yılında ilk kez Ortopedi teriminin tanımı yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre çocuklardaki vücut bozukluklarını önleme ve bunu düzeltme girişimleri konu edilmiştir (Pekdemir, 2006: 16). Ortopedik engelli kavramı konusunda ortak bir tanım yoktur. Belli başlı ortopedik engelli tanımları vardır. Bu tanımlamaya göre iskelet, kas ve sinir sisteminde bazı aksamalar doğum

öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası dönemde herhangi bir nedene bağlı olarak gerçekleşebilir. Bu durum gerçekleştiğinde bireyin çeşitli seviyelerde yeteneklerini kullanamaması onun toplumsal yaşamda uyum göstermesini ve günlük yaşam kalitesini etkilemektedir. Bu nedenle ortopedik engeli olan bireyler karşılaştıkları zorluklar karşısında rehabilitasyon, danışmanlık, korunma, bakım ve destek hizmetlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu kişiler ortopedik engelli bireyler olarak kabul edilirken bu duruma yol açan sebepler ortopedik engel olarak tanımlanmıştır (Bergama Rehberlik ve Araştırma Merkezi, 2016:1).

Ortopedi kavramı üzerine Milli Eğitim Bakanlığı'nın da bir tanımlaması vardır. MEB'e göre; kişinin vücudunda meydana gelen aksaklıkların düzeltilmesine rağmen iskelet, eklem ve kas sisteminde oluşan özürden dolayı kişinin normal eğitim ve öğretim faaliyetlerinden yeterince yararlanmaması ortopedik engel olarak tanımlanmıştır(Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitimle İlgili Kanun ve Yönetmelikler, 1986). Ortopedik engel doğuştan olabileceği gibi sonradan olabilmektedir. Yani kemikte ve eklemde meydana gelen deformiteler, herhangi bir durumda açığa çıkan, tendon, ligament, kas ve sinir gibi yumuşak doku yaralanmaları travmatik durumları içermektedir (Coşkun ve Subaşı, 2018: 39). Görüldüğü gibi ortopedik kavramı üzerine net ve ortak bir çalışma yoktur. Araştırılan dallar örneğin tıp, eğitim, psikoloji gibi açısından çeşitlilik gösterebilmektedir. Ortak noktası şudur ki insan hayatı için büyük bir öneme sahip ve yaşam kalitesini ileri düzeyde etkileyebilecek bir engel çeşididir. Ortopedik engellilerin özellikleri ise; bağımsız hareket edebilme özellikleri sınırlıdır, yaşadıkları durumlara göre konuşma, öğrenme ve uyum güçlükleri çekebilmektedirler, ortopedik engelli bireylerde bedensel hareketlerin işlevleri tam değildir, yürüme koşma gibi hareketlerde zorluk çekebilirler, motor koordinasyonları zayıftır, yazı yazmada zorlanabilirler ve daha bunlar gibi birçok özellik sayılabilir. Toplumsal açıdan ise kendilerini farklı görmeleri ya da farklı hissettirmeleri ile de psikolojik olarak kendilerini soyutlayabilirler. Ortopedik engelde tıpkı zihinsel engelde olduğu gibi doğum öncesi, doğum sırasında ve doğum sonrasında oluşabilmektedir.

Doğum öncesi ortopedik engeller; anne karnında uzuvların gelişmemesine bağlı olarak uzuv eksikliği, doğum sırasında meydana gelen kalça kırıklığı, kol felci, ayakların çarpık olması, bazı organların yapışık olması (örnek parmak), omurgada oluşan eğrilik, omuriliğin kese şeklinde dışa çıkması, beyin felci ve çeşitli kas

hastalıkları gibi birçok engel türlerini içermektedir. Bu engel türlerinin bir kısmı tamamen bakıma bağımlı bir şekilde hayatlarını devam ettirirken bir kısmı ise kendi hayatlarını idame ettirecek seviyedirler. Ayrıca bu uzuv eksikliği ampute olarak da ifade edilmektedir. TDK'ya göre ampute; bir organı kesip çıkarmak anlamında kullanılmaktadır. Tıp bilimine göre ise ampute; bir takım sebeplerden ötürü kaza geçirerek bazı uzuvları yok olan kişilere denilmektedir. Herhangi bir ameliyat sırasında veya bir kaza sonucu kolunun yarısını kaybeden kişi de ampute olarak değerlendirilmektedir.

Doğum sırasında oluşabilecek sebepler ise, doğum anının zor geçmesine bağlı olarak doğum travmaları, doğum sırasında bebeğin ters ya da yan gelmesi, annenin leğen kemiğinin normale göre dar olması, kordon dolanması, erken ya da geç doğum süreci, doğum anında bebeğin düşürülmesi gibi birçok neden sayılabilir.

Doğum sonrası nedenlere ise; olası bir kaza durumuna çocuğun maruz kalması, çocukluk döneminde ateşli bir hastalık geçirmesi, geçirmiş olduğu duygusal ya da fiziksel travmalar, bulaşıcı ve etki bırakan hastalıklar geçirmesi, trafik ya da kalıcı iz bırakan kazalar geçirmesi, psikolojik buhran sonucu kendine zarar verecek organ kaybı yaşaması gibi birçok neden bulunmaktadır. Bütün bu sayılan sebepler ve alınması gereken önlemler açısından doğum süreci ve doğum sırası ve sonrası da dâhil önem ve özen arz edilen bir süreçtir. Ortopedik engelden kaçınmanın yolları ise basit ve hayat kurtarıcı derecede öneme sahiptir. Örneğin; gebelik geçiren bir annenin on sekiz yaşını doldurmuş olması, kan uyuşmazlığı durumunun gebelikten önce çözülmesi, akraba evliliklerinin yapılmaması, bilinçsiz bir şekilde gebelikte ilaç kullanılmaması, gebelik sürecinin uzman bir hekim tarafından takip edilmesi, ev ortamının kaza oluşmasına sebep olacak etenlerden arındırılması, çocuk yetiştirirken aşlarının takipte kalınması gibi önlemler sayılabilir. Çünkü anlık oluşabilecek bir hata bir insanın bütün hayatına yön verecek şekilde değişiklikler meydana getirebilecek olguya sahiptir. Ortopedik engel diğer engel türlerinden her an herkesin başına gelebilecek olması oranının en yüksek olduğu engel türüdür. Doğum öncesi ve sonrası sebeplerden ziyade doğum sonrası sayılan sebeplerle her an bir insan karşılaşabilir (**Resim 3**).

Resim 3. 10-16 Mayıs Engelliler Haftası

Kaynak: 10-16 Mayıs Engelli Haftası Malatya Bülteni, 2020 (ziyaret tarihi: 10.10.2021)

2.1.3. İşitme ve Görme Engeli

İnsanlar sürekli iletişim ve etkileşim içerisinde olan sosyal varlıklardır. İnsanların bu iletişimi sağlamaları hususunda belli başlı duyu organları ön plana çıkmaktadır. Bu duyu organlarından öne çıkanlar arasında işitme ve görme duyuları yer almaktadır. İşitme duyusu; mekanik titreşimleri ses olarak ortaya çıkarabilme becerisi olarak tanımlanabilir (M.E.B., 2014: 4). İşitme duyusu insanlarla ve çevreyle temasın sağlanmasında etkili olan belirleyici bir bağlıdır. İşitmesi tam olan canlı çevre ile doğru etkileşim içerisinde bulunarak etkilere karşı doğru tepki verebilmektedir.

İşitme engeli; kişinin herhangi bir nedenden ötürü işitme düzeyinde meydana gelen akustik uyarıların normalden az ya da hiç algılayamaması sonucunda oluşan bir engel çeşididir (Girgin, 2006: 18-19). Farklı bir ifade eklemek gerekirse de bireyin çeşitli nedenlerden kaynaklı dış, orta veya iç kulağında meydana gelen çeşitli sebeplerden dolayı iletişimin gerçekleşmemesi durumudur. İşitme kaybının en büyük dezavantajlarından biri, konuşma anlaşılabilirliğinin olumsuz yönde etkilenmesi ve kişinin kendini ifade etmesinde güçlük çekmesidir (Çeliker ve Ege, 2005: 22). İşitme engeli ikiye ayrılmaktadır. İlki tam işitmeme durumudur. Yani hiçbir ses dalgasının işitme organından geçerek duyulamamasıdır. İkincisi ise yarım işitme engeli yani kısmi işitme kaybıdır. Bu durumda ise işitme engeli olan canlı bazı ses dalgalarını duyabilmektedir ancak tam duyu söz konusu değildir. İşitme engellilerin çevreyi anlayabilmeleri için çeşitli etmenler vardır. İşitme engeli olan bireyler bu durum

karşısında duygu ve ifadelerini anlatırken işaret ile anlama ve dinleyerek, yazarak, tercüman kullanarak, dudak okuyarak ya da işaret ile anlatabilirler (Gürboğa ve Kargın, 2003: 52). Bu anlama yöntemleri engelli olan bireye özel eğitim kurumları aracılığı ile kendisine ve ailesine eğitim yoluyla öğretilmektedir. İşitme engelli bireyler işitmenin derecesine göre sınıflandırılmaktadır (**Tablo 4**). Bu tabloda hafif ve orta derecede işitme kaybı olanlar ile ileri derecede işitme engeli olan ve bu sebeple işitme cihazı kullanan engelli bireylere değinilmiştir(M.E.B., 2014:8).

Tablo 4. İşitme Engel Derecesine Göre Sınıflandırma

10-15 dB(desibel)	Normal işitmeye sahip olanlar	Kişide işitmede problem yoktur
16-25dB	Minimal, çok hafif duyma kaybı olanlar	Bazı sesleri duyma ve ayırt etme güçlüğü vardır.
26-40 dB	Hafif derecede işitme kaybı olanlar	Konuşma ve seslerinin bazılarını duymada problem vardır. Fısıltılı konuşmaları duyamazlar.
41-55 dB	Orta derecede işitme kaybı olanlar	Karşılıklı konuşma sırasında anlamada güçlük çekenler
56-70 dB	Orta ileri derecede işitme kaybı olanlar	İşitme cihazı olmadan konuşmaları anlayamaz ve takip edemezler.
71-90 dB	İleri derecede işitme kaybı olanlar	Konuşma seslerini duyamazlar vesadece çevredeki şiddetli sesleri duyabilirler.
91 dB ve üzeri	Çok ileri derecede işitme kaybı olanlar	Konuşma seslerini duyamazlar ve çok yüksek şiddetteki sesleri duyabilirler.

Kaynak: M.E.B., 2014:8. Ziyaret tarihi: 29.10.2021

İşitme engelinin nedenleri; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olan nedenler olarak ayırırız. Doğuştan gelen sebepler arasında, bireyler arasında kan uyuşmazlığı, hamileyken röntgen çekilmesi, hamilelik döneminde alkol ya da ilaç kullanımı, hamilelikte annenin hasta olması veya enfeksiyonlu bir rahatsızlık geçirmesi, genetik faktörler gibi birçok sebep etkilemektedir. Doğum sırasında meydana gelen nedenler ise; erken doğum, düşük doğum ağırlığı, doğum sırasında baş, boyun ve kulak bölgesinde meydana gelebilecek zedelenmeler, bebekte kan değişimini gerektirecek sarılık, doğum sırasında meydana gelebilecek komplikasyonlar sayılabilir. İşitme engeli nedenlerinden sonuncusu olan doğum sonrası nedenler ise şunlardır; yaralanmalar, orta veya iç kulak iltihabı geçirmek, üç aydan daha uzun sürecek şekilde orta kulak iltihabı geçirmek, herhangi bir sebepten

dolayı kulak bölgesinde meydana gelen yaralanmalar sonucu işitme kaybı gibi nedenlerdir. Görüldüğü gibi birçok sebep işitme engeli ile sonuçlanabilmektedir (Manavgat Rehberlik ve Araştırma Merkezi, 2021).

Canlılar için önem arz eden ve hayatlarını önemli ölçüde etkileyen bir diğer unsur da görme unsurudur. Görmek eylemi dış çevre ile olan bağın zihinde algısının oluşmasında ve anlaşılmasında etkilidir. Her bir duyu organının canlılar için çok önemli olmasına karşın dış dünyaya karşı his oluşturmada en önemli duyu organı gözdür. Görme engeli, bir ya da iki gözün gerekli iyileştirmelere rağmen (gözlük, lens vb.) az görmesi, hiç görmemesi ya da görme organına sahip olmaması durumudur. Bireyin sahip olduğu renk körlüğü, gece körlüğü (Tavuk Karası) ya da görme yetisini kaybedip göz protezi olanlar bu gruba dâhil edilmektedir (Gürler ve Yıldız, 2018: 243). Körlük durumu, doğal ortamda ışığı az alarak temel ihtiyaçlarını kullanamama ya da hiç görmeme olarak tanımlanır (Türkiye Görme Engelliler Derneği, 2021). Bir başka ifade ile körlük, bireyin gözünde tüm düzeltmelere rağmen görüşün 20/200 oranından daha düşük olması veya gözlük gibi daha iyi görmeyi sağlayacak materyallere rağmen görüş alanının 20 dereceden daha düşük olması olarak yorumlanabilir. Bu görme engelinin var olma durumunda kişi, görmeyi arttırıcı etmenlere rağmen bir kişinin yüzünü net bir şekilde göremez ya da herhangi bir belgeyi okuyamaz (Akçalı,2015: 12). Bir kişinin az görmesi ise Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliğine göre tanımlanmıştır. ÖEH'e göre az gören olarak tanımlanan kişiler gözdeki bütün düzeltmelere rağmen iki gözün görme oranının 1/10 ile 3/10 arasında olanlardır. Bu kişiler bir takım özel araç ve yöntemler kullanmadan eğitim-öğretim hayatında görme gücünden yararlanması mümkün olmayanlardır (Hebecci, 2017: 54).

Dünya Sağlık Örgütü-DSÖ (WHO-World Health Organization) görme engelini ise dört farklı kategoride sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre DSÖ görme engelini; normal görüş, düşük oranda görme özü, yüksek oranda görme özü ve körlük olarak dört kategoride değerlendirmiştir (Akçalı, 2015: 13). Bu ayrıma rağmen kişinin genetik faktörleri, kişisel gelişimi ve görüşsel gelişimi çevreyi anlamlandırma ve algılamada etkilidir. Görme fonksiyonunda gerçekleşen bozukluk zamanla artıp sayılan bu kategorilerden bir diğerine geçiş de sağlayabilmektedir. Genel olarak tüm görme engellilerin hiçbir şey görmediği konusundaki fikrin aksine görme engellilerin bir kısmının belirli ölçülerde gördüğü bilinmektedir. Yani görme engelli deyince akla

tamamen hiç görmeyen biri direkt olarak gelmemelidir. Bazı görme engelliler kısmi de olsa görmektedirler. Diğer engel türlerinde olduğu gibi görme engeli de doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç farklı nedenden oluşmaktadır.

Görme engelinde doğum öncesinde gerçekleşen nedenler; çiftlerden gelen genetik aktarımlar, annenin hamilelik öncesinde röntgen ışınlarına maruz kalması, annenin hamilelik esnasında geçirdiği düşme, çarpma gibi etkileyici kazalar, hamilelik esnasında geçirilen ateşli hastalıklar sayılabilir.

Doğum sırasındaki nedenler; doğum anında geçirilen travmalar, doğum anında kordon dolanması sonucu bebeğin beynine oksijen gitmemesi ve beynin görme merkezinde hasar oluşması, doğumun geç ve zor olması gibi nedenler sayılabilir.

Doğum sonrası nedenlerse; kazalar, çocuklukta iz bırakıcı ateşli hastalıklar, diyabete bağlı olarak gelişen görme engeli durumlar, zehirlenme vakalarında oluşabilecek görme bozuklukları, trafik ya da farklı sebeplerden kaynaklı kazalar da sebepler arasındadır (**Resim 4**). Bunlara ek olarak belli bir yaş statüsüne eren yaşlılarda katarakta bağlı görme problemleri de yaşanmaktadır (**Tablo 5**). Günümüz koşullarında erken tedavi ile birçok görme engeli tam olarak başlamadan çözüm bulabilmektedir. Görme engellilerin genel özelliklerine değinecek olursak görme engeline bağlı olarak diğer duyu organlarını daha aktif kullanmaktadırlar. Özellikle işitme, dokunma ve koklama duyuları çevreyi daha iyi algılamak adına daha gelişmiştir (Batu,2012: 47). Gelişen bu duyular aracılığı ile de görme engelliler için eğitim olanakları geliştirilmiştir. Örnek vermek gerekirse dokunmaya bağlı olarak kabartma okuma, yazma çalışmaları ve işitmeye bağlı olarak sesli eğitsel kayıtlar yer almaktadır.

Resim 4. Görme Engelliler

Kaynak: Başkent Gazetesi, 2020.(ziyaret tarihi 30.10. 2021)

Kabartma olarak tasarlanan yazı 1829 yılında Luis Braille tarafından bulunmuştur. Fransa’da 1809 yılında dünyaya gelen L. Braille küçük yaşta görme yetisini kaybetmiştir. Braille altı nokta sistemi olarak da bilinen Braille yazı sistemini yaratmıştır(Altı Nokta Körler Derneği,2021). Bu yazı şekli normal kalem gibi değildir. Kartona benzer özel bir kâğıda ucu sivri özel bir kalem aracılığı ile işlenmektedir.

Tablo 5.Türkiye Sağlık Araştırması (TÜİK),

Görme sorunu bulunan bireylerin cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı: 2008, 2010,2012,2014,2016															
15+ yaş															%
Yaş grubu	2008			2010			2012			2014			2016		
	Tpl.	E	K	Tpl	E	K	Tpl	E	K	Tpl	E	K	Tpl	E	K
Tpl.	8,1	5,7	10,4	6,7	4,8	8,4	5,5	4,0	6,9	6,9	5,1	8,6	6,9	5,3	8,6
15-24	1,6	1,6	1,6	1,3	1,0	1,5	1,2	1,3	1,0	1,7	1,5	1,9	1,6	1,6	1,6
25-34	2,1	1,1	3,2	2,2	1,5	2,9	1,6	0,9	2,4	1,7	1,3	2,0	1,4	1,3	1,4
35-44	3,7	2,2	5,3	3,0	1,3	4,7	2,2	1,6	2,8	3,7	2,1	5,4	3,3	2,1	4,4
45-54	12,7	9,1	16,4	8,9	6,7	11,2	6,9	5,0	8,8	10,3	7,7	13,0	9,4	7,8	11,1
55-64	19,4	13,5	24,8	13,7	12,2	15,0	9,5	6,8	12,0	13,2	10,6	15,6	13,3	9,4	17,0
65-74	23,7	17,5	29,0	21,6	14,8	26,7	18,3	13,8	22,0	17,6	15,1	19,8	18,5	16,4	20,2
75+	36,0	32,9	38,1	34,2	28,1	39,3	33,1	28,3	36,3	28,8	23,1	32,5	31,9	23,8	37,2

Kaynak: TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması 23.03.2018 (ziyaret tarihi: 31.10.2021).

Tablo 5’te görüldüğü gibi yıllara göre görme sorunu bulunan bireylerin yaş ve cinsiyetlerine göre olan değişiminin istatistiksel verileri bulunmaktadır. Yapılan bu araştırmada TÜİK verilerinin Türkiye Sağlık Araştırması’nda yer almaktadır ve verilerin değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Özellikle cinsiyet ayırt etmeksizin yaş skalası arttıkça yüzdelik dilimde görme engeli bulunan kişilerin sayılarının arttığı görülmektedir. Cinsiyet bağlamında bakıldığında ise bir istikrar ve sabit bir fark olmayıp yıllara göre oranların değiştiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Öyle ki bu verilerde asıl görme sorunlarının nedenleri üzerinde durulmalı ve en aza indirmek yolunda çalışmalar yapılmalıdır.

2.1.4. Dil ve Konuşma Engeli

İnsanlar sürekli iletişim halinde olan sosyal varlıklardır. Sosyal varlık olmaları gereği kendilerini ifade edebilmek ve çevrelerini anlayabilmek adına çeşitli iletişim kanalları kullanmaktadırlar. İletişim, kişiler arasında meydana gelen düşünce ve bilgi

alışverişi olayına denmektedir. İletişim kaynaklardan biri de insanları diğer canlılardan ayıran ve farklı kılan konuşma yetisine sahip olmalarıdır. Konuşmak, karşıdaki kişinin zihninde ortak kullanılan işaretlerin ve seslerin anlamlı olmasını sağlayan fiziksel ve zihinsel bir sũreç olarak tanımlanabilir (Erdem,2013:416). Bu sũreç diğer canlılarda sadece ses iletimi şeklinde olabiliyorken insanlarda bu ses iletilerinin anlamlı ve karşıdaki kişi adına bir algı oluşturmasında etkilidir. Dũnyada var olan bũtũn kavimler ve toplumlar içinde dil ve konuşma yetisi iletişim kurmak adına vazgeçilmez bir yũntemdir.

Konuşma engeli işitme engelinin de paralelinde gerçekteşen bir engel tũrũdũr. Çũnkũ doğuştan işitme engeline sahip olan bir birey sesleri işitemediği için kendini ifade edecek sesleri çıkarmakta zorluk çekebilmektedir. Doğuştan itibaren işitme kaybı olanlar herhangi bir sesi algılayamadığından dolayı konuşma yetisini de kaybederek sağır ve dilsiz olarak tanımlanmışlardır(Bektaş, 2006:4). Bunun dışında bazı sebeplerden tũrũ gırtladığı alınanlar, alet ile konuşanlar, afazi, ağız yapısında bozukluk olan bireylerde konuşma engelli sayılmaktadır (Başbakanlık zũrlũler İdaresi Başkanlığı, 2011. ziyaret tarihi 31.10.2021).

Konuşma eylemi hem zihinsel hem de fiziksel bir sũreçtir. Bu sũreç kişinin dũřũnce dağarcığından başlar ve ifade etmek istediği olguyu en iyi biçimde karşıdakine aktarması boyunca devam eder. Konuşma engeli tũrleri ise birkaç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar arasında telaffuz bozukluğu, kekemelik, beyinde oluşan bazı sorunlardan tũrũ konuşma bozuklukları gecikmiş konuşma ve ses bozukluğu, işitme sorunundan kaynaklanan sorunlar gibi sebepler konuşma bozukluklarının başlıca nedenleri arasında gösterilebilir.

Konuşmayı engelleyen sebepler ise değişkenlik göstermektedir. Bu sebepler doğuştan olabileceği gibi doğum sonrası etmenlerden de kaynaklanabilmektedir. Kişideki zekâ geriliği, işitme duyusunun doğuştan olmaması, doğum sonrası geçirilebilecek inme ve ateşli hastalıklar gibi sebeplerden kaynaklı konuşma engeli oluşabilmektedir. Konuşma engeli diğer engel tũrlerinin aksine ilk bakışta anlaşılmayan bir engel tũrũdũr. Bu sebeple konuşma engeli olan bireyler için ilk durum tespiti yapılmalı ve ona göre hareket edilmelidir (zel Maltepe Bölge Hastanesi, 2021).

2.2. Kentsel Erişilebilirlik: Engelsiz Kent ve Önemi

Toplumsal bir varlık olan insanlar ilk çağlardan bu yana topluluk halinde yaşamışlardır ve iş bölümü içerisinde birbirleri ile iletişim halinde sosyalleşmişlerdir. Kişiler yaşamlarını paylaşma noktasında buldukları ülkelerin belirli coğrafik yerlerinde bulunmaktadır. Bunlar kırsal ve kentsel alanlar olarak ayrılmaktadır. Kentsel alanlar çoğunlukla sanayi, üretim ve hizmet sektörünün yoğunlaştığı alanlardır. Bu sektörler içerisinde barındırdığı her bir ferde hitap etmeli ve ihtiyaçları ölçüsünde hizmet vermelidir. Bu noktada ise karşımıza her kesime hitap etmesi ve herkes tarafından erişilebilir olması kavramı ön plana çıkmaktadır. Erişilebilirliğin anlamı herhangi bir yere ulaşabilme kolaylığı ve rahatlığıdır (Kaygısız, 2006: 87). Başka bir ifade ile belirtmek gerekirse de herhangi bir yerden, istenilen bir yere istenilen zamanda güvenli, konforlu, ekonomik ve çevreye zarar vermeyecek şekilde ulaşabilmektir (Kuntay, 2006: 75). Türkiye’de ise “5378 Sayılı yasada (Engelliler Hakkında Kanun) erişilebilirliği; açık alanların, binaların, ulaşım hizmetleri ile bilgi ve teknoloji hizmeti verenlerin, engelli bireyler için daha güvenli ve ulaşılabilir olması gerekmektedir şeklinde tanımlanmıştır. Görülmektedir ki kanun çerçevesinde ele alınan erişilebilirlik genel anlamda bir şeye ulaşmaktan ziyade kişilerin bu durum karşısındaki ulaşabilmesi üzerinde durmaktadır. Aynı kanunda ifade edilen engelli tanımı da mevcuttur. Kanuna göre; herhangi bir neden ile doğuştan engeli ya da sonradan engelli olanlar zihinsel, ruhsal, duyuşsal, bedensel ya da sosyal yeteneklerini kaybedebilmektedir. Bu bireyler toplumsal düzene uyum sağlayabilmek ve günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bakım, danışmanlık, destek ve rehabilitasyon gibi birimlerin hizmetine ihtiyaç duymaktadır. Bu kişiler kanuna göre “engelli” birey olarak tanımlanmıştır (5378 Sayılı Özürlüler Engelliler Kanunu).Yine aynı kanunda 5378 sayılı Engelliler Kanunu habilitasyon kavramından da söz etmektedir. Engelli bireyin kendi bireysel ihtiyaçları ve toplumsal gereksinimlerini karşılanabilmesi aynı zamanda yaşamını bağımsız olarak idame ettirmesi için bazı beceriler kazanmalıdır. Bu beceriler fiziksel, sosyal, zihinsel ve mesleki olarak kişinin kendi çıkarına uygun hizmetleri almaları habilitasyon olarak ifade edilmiştir (5378 sayılı Engelliler Kanunu).

Gelişen teknoloji ve hayata geçirilen yeni uygulamalar insanların yaşam standartlarını ve kalitelerini etkilemektedir. Özellikle günümüz çağında zaman kavramının iyice ön plana çıkması zaman kaybı oluşturacak etmenlere karşı insanları

yönlendirmektedir. Böylece insanlar hayatlarında zaman kaybı oluşturacak ne varsa ona karşı önlem almakta ya da bunu en aza indirgeyecek uygulamalar kullanmaktadırlar. İnsan topluluklarının özellikle büyük kentlerde toplanması bu durumu güç kılmıştır. Bu durumdan kurtulmak ve bir nevi de hayatı erişilebilir yapmak adına kentsel erişilebilirlik bütün insanlar için önem arz eden konular arasında yer almaktadır. Kentsel erişilebilirlikten kasıt aslında herkes için erişilebilir bir yaşam alanı sunmaktır. O halde kentsel erişilebilirlik en basit açıklamasıyla toplumda yaşayan herkesin tüm mekânlara erişebilmesi ve onu kullanabilmesi anlamına gelmektedir (Güneş ve Uslu, 2017: 31). İfade edilen herkes tanımına ise o şehirde yaşayan, ziyaret eden, genç, yaşlı, çocuk, hamile, aşırı şişman, görme engelli, fiziksel engelli, ortopedik engelli, dil bilmeyen ve daha bunlar gibi pek çok özelliğe sahip bireyler için o kentin erişilebilir ve her açıdan bütün imkânları ile ulaşılabilir olması gerekmektedir. Erişilebilirlik deyince akla sadece ulaşım, hedefe varma kavramı gelmemelidir. Çünkü insanların hayatlarını kolaylaştırabilecek ve ihtiyaç doğrultusunda olan her şey erişilebilir statüsünü taşıyan bir kavram içerebilir. Ayrıca erişilebilir kent kavramını sadece engellilerin hayatlarını kolaylaştıracak uygulamalar bütünü görmek yanlış olacaktır. Çünkü her kesimden insanlar için erişilebilir kent, herkesin toplumsal yaşama katılabileceği güvenli, huzurlu ve mutlu bir hayat sürdürebileceği daha yeşil bir çevrede hizmet veren kent olarak ifade edilmektedir (Güneş ve Uslu, 2017: 35).

Bütün bu erişilebilir ya da engelsiz kent tanımlamalarının temelinde insan unsuru yatmaktadır ve bir ayrımcılığa gitmeden herkesi kapsayacak bir biçimde erişimden bahsedilmektedir. Genel toplum bilinci açısından da artık insanlar bu ve bunun gibi durumlar için kayıtsız değildirler. Çevresel engellerin ve ayrımcılığın yoksulluktaki ve dışlamadaki payı artık oldukça iyi anlatılmış ve açıklanmıştır (Dünya Engellilik Raporu, 2011: 13). Bu anlaşılmanın temelinde ise artık bütün insanların birer engelli adayı olabileceği bilinci ve olmasalar dahi insani bir hak olarak herkesin eşit ve adil yaşama hakkına sahip olduğu fikrinin öğretilmesi ile bazı durumlar aşılmıştır. İnsana sadece bedenen ve ruhen atfedilen engelin dışında aslında çevre tarafından da yansıtılan engellerin varlığı söz konusudur. Örnek vermek gerekirse; kişi herhangi bir engel türüne sahipse ve dış ortama çevreye çıktığı zaman engel durumuna kolaylık yerine işleri daha da zorlaştırıcı bir etmenle karşılaşabilmektedir. Engelsizlikle baş etmenin bir diğer yolu da engeli bulunan kişilerin toplum hayatına

kazandırmaları ve normal diğer vatandaşlar gibi ev, iş, aile, sosyal hayat ve akla gelebilecek her konuda ayrımcılığa düşmeden eşit bir şekilde yaşayabilmelerini sağlamaktır. Bu konu ile ilgili birçok çalışma vardır. Bir insanın yaşamını idame ettirmesinde ilk olgu maddi açıdan kimseye bağımlı olmadan hayatını devam ettirebiliyor olmasıdır. Engelliler içinse bu duruma çözüm amaçlı engellileri istihdam amaçlı çalışmalar vardır. Bu durum kanunla da güvence altına alınmıştır. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30 uncu Maddesine göre, özel sektörde işveren kesimi elli ya da daha fazla işçi çalıştırmak istediklerinde %3 engeli olan engelli bireyi meslek, beden ve ruhi durumu göz önüne alınarak çalıştırmakla yükümlüdür. Bu durum kamu sektöründe ise %4 olarak belirlenmiştir (4857 sayılı İş Kanunu). Bu kanunla birlikte de iş hayatında kendini bulan engelli bireyler temel ihtiyaç ve aile içi ihtiyaçlarını karşılamada maddi ve manevi açıdan özgürlük kazanmış olacaklardır. İlla ki çalışma hayatında kendine yer bulamayan kişiler için de devlet kanallı engel durum ve özelliklerine göre yardımlar yapılmaktadır. Bu kanunlara ek olarak 5216 sayılı kanunda (Büyükşehir Belediyesi Kanunu) kimlere hizmet edeceği noktasında çeşitli ibareler yer almaktadır.

5216 sayılı kanunun 7. Maddesinin (d) bendine göre; özürlü olanlar, yaşlılar, kadınlar, gençler, çocuklar vb. kişilere belediyeler sosyal ve kültürel hizmet sunmalıdır ve bu belediyelerin görevleri arasında yer alacaktır. Demek oluyor ki bir kent ya da yönetsel organizasyona sahip bir alanda yaşayan insanların ihtiyaçları ve çeşitli güvence kaynakları ile halkın her kesimi için güvende ve erişilebilir bir yaşam alanı sunulmaya çalışılıyor demektir.

Engelsiz kentin önemi açısından baktığımız zaman ise yaşanan ortam ve haklar insanlar için ortak belirleyici etmenlerdir. Bir ülke ya da topluluk her bir ferdine eşit ve herkes tarafından ulaşılabilir bir hak düzeni sağlamak zorundadır. Çünkü bu durum sosyal bir devlet olmanın gereği ve şartlarındandır. Ulaşılabilir olma ölçütünde ise bir ülke ancak muasır medeniyet düzeyinde ve günümüz teknoloji ışığında ekonomik kalkınma gücü sayesinde bunları yerine getirebilmektedir. Öyle ki sadece bir özelliğe sahip olmakla ya da bu durumu belli başlı güvence kaynakları örneğin yasalarda bahsetmekle yerine getirmiş olmaz. Yani sadece yasalarda engelsizlikten erişilebilir bir kent olmaktan bahseden bir konu yasalara uyulmadıkça ve toplum tarafından bu bilince erişilmedikçe tam olarak yerine getirilmiş olmaz. Bu durumun en güzel örneklerini gelişmiş ve teknoloji sayesinde uygulananlarla hayata geçiren toplum bilinci olan ülkeler yerine getirebilmektedir. Erişilebilir bir kent için

engelsiz bir kent planı tasarlanmalı ve engellilerin de görüş, tavsiyeleri ve ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmalı ve planlanmalıdır. Bu tasarı ve planlar için güçlü bir ekonomi ve bütçe ayrılmalıdır. Çünkü özel alanlar ve mekânlar için iyi bir tasarı, plan ve bu planı uygulayacak zihin gücü gerekmektedir. Engelsiz yani erişilebilir bir kent planı uygulandığı zaman sadece bu engel durumunu yaşayanlar değil bütün insanlık bundan faydalanacaktır. Bunu sadece ülke bazında düşünmekte yanlış olacaktır. Çünkü bu tarz bir engele sahip bir birey çeşitli sebeplerden dolayı yaşam alanını değiştirdiği zaman yine bir engelle karşılaşacaktır. Yani erişilebilir kent ve yaşam alanı modelleri sadece belli başlı alanlar ya da ülkeler için ayırt edici bir özellikten çıkmalı tıpkı nasıl ki su içmek asıl bir yaşam ihtiyacı temel öğelerden biri ise engelsiz kette yaşamak da her bir uygulamaya erişmek de bütün insanlık için yapılması gereken bir durum olmalıdır. Çünkü her ne olursa olsun bütün insanlar onurlu ve erişilebilir bir hayatı, yaşamı görmek için varlığını sürdürmesi gerekmektedir.

2.3. Dünyada Engelsiz Kent Uygulamaları

İnsanlık geçmişten bu güne kadar pek çok değişim ve ilerleme sonucu dünyadaki bugünkü düzenini sağlamıştır. Bu düzenin ortaya çıkmasında ülkeler ve ülkelerin yönetim ve organizasyon biçimleri belirleyici olmuştur. Ülkelerin yönetim biçimlerine bakıldığında temel hedef halkı için uygun refah standartlarında yaşanılabilir, herkes tarafından erişilebilir, ekonomik açıdan bağımsız, özgür ve adil bir yaşam alanı sunma amacı yatmaktadır. Amaçları doğrultusunda da ülke yönetimi sahipleri her kesime hitap edebilecek ortamlar sağlamakla yükümlüdürler. Buradaki herkes tabiri ulaşılabilirlik açısından bakıldığında ortaya erişilebilirlik kavramını ortaya çıkarmaktadır. Erişilebilir olması bir ülkede var olan her bir bireyin bu durumdan koşulsuz bir şekilde faydalanmasını ifade etmektedir. Bununla ilgili olarak da dünya ülkeleri engelsiz ve erişilebilir olmak için kendi yönetim biçimleri içerisinde çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, Avrupa Kentsel Şartı yapılan uygulamalar arasındadır. Dünyadaki engelli dostu ya da engelsiz erişilebilir kent örneklerine bakmak gerekirse; Avrupa Birliği'nin 2011 yılından bu yana yaptığı "European Access City" olma ödülü yaşanılabilir ve erişilebilir olma özelliği taşıyan kentlere vermektedir (**Tablo 6**). Bu kentler her yıl katılan şehirler içinden seçilmektedir ve erişilebilir kent olma özelliklerini ön plana çıkararak ve kentlerinde uygulayan sistemlere sahiptirler.

Tablo 6. Engelsiz Avrupa Kentleri

Yıl	Kent-Ülke
2011	Avila- İspanya
2012	Salzburg-Avusturya
2013	Berlin- Almanya
2014	Gothenburg-İsveç
2015	Borås - İsveç
2016	Milano- İtalya
2017	Chester- İngiltere
2018	Lyon- Fransa
2019	Breda-Hollanda
2020	Warsaw-Polonya
2021	Jönköping-İsveç

Kaynak: Engelsiz Avrupa Şehirleri Ödülü, 2021. (erişim tarihi: 04.12.2021)

2011 yılında bu ödülü 66 aday kent arasından, ilk sırada yer alarak seçilen İspanya'nın Avila kentidir (<https://ec.europa.eu> ziyaret tarihi 04.12.2021). Avila kenti, Salamanca ve Madrid arasında kalan bir bölgededir. Bu ödülü kazanmak için yapılan çalışmaların temeli 2002 yılında hazırladıkları özel bir eylem planına dayanmaktadır. Yaşanılabilir ve erişilebilir olmasında bütün vatandaşlara erişilebilme olanağı ağlamsından kaynaklanmaktadır. 2 Aralık 2003 tarihinde Eşit Fırsatlar, Ayrımcılık Yapmama ve Evrensel Erişim Yasası İspanya'da kabul edilmiştir. Bu da engellilik politikasında insan hakları perspektifine doğru köklü bir değişim olduğunun göstergesidir (<https://www.legislationline.org>).

Avrupa'nın vakıfları arasında engellilik ve erişilebilirlik alanında en aktif olanı da İspanya'da kurulan Fundación ONCE kurumudur (<http://fundaciononce>).

Resim 5 .Avila, İspanya

Kaynak: Zero Project, 2021. ziyaret tarihi: 04.12.2021

Avila'da (İspanya)tarihi surlara erişim ve koruma amaçlı her bir vatandaşın rahatlıkla gidebileceği koruma alanları ve erişim açısından uygun bir alanı içermektedir (**Resim 5**). Listede yer alan ve öne çıkan bir diğer erişilebilir kent örneği İsveç'in Gothenburg kentidir. Bu kentin seçilmesindeki en önemli etken, kent genelindeki kamu yapılarını ve mekânların toplumdaki bütün bireylere hitap edecek tarzda yapılmasından kaynaklanmaktadır (Güneş ve Uslu, 2017: 32). "Gothenburg vatandaşı olmaktan gurur duymalıdır" fikir akımı kentte yaşayan insanlar için bir alt bilinç oluşturularak sürdürülebilir bir erişilebilir kent olmayı da sağlamaktadır (City of Gothenburg, 2014:53 web: <https://goteborg.se/wps/wcm>). Bu örnekte öne çıkan erişim olanağının sadece bireysel hayata ilişkin olmadığı bütün kamu kurum ve kuruluşları ile de bir bütün halinde hem istihdam hem de erişim kolaylığı sunmaktadır. Bir diğer örnek ise 2014 yılında ödül alan İsveç'te bulunan Borås kentidir. Bu kent kentin erişilebilir kent olma statüsüne erişmesi 2000'li yılların başından itibaren yapılan çalışmaların sonuç vermesi ile elde edilmiştir. Burada sadece erişilebilir bir kent modelinden ziyade erişime ihtiyaç duyabilecek her bir vatandaş için de bir iş imkânı oluşturma fikrinin de temel amaçlar içerisinde yer almasından kaynaklıdır. Borås belediyesinin idari birimlerinin hepsinde ve şehir içindeki şirketlerde engelli bireylerin kurumlar ile iletişim ve işbirliği sağladıklarında bu kişilerden sorumlu bir irtibat görevlisi bulunmaktadır. Ayrıca Borås Belediyesinde engelli bireyler için erişilebilirlik ve engelli danışmanı da görevlendirilmiştir (Elmacı, 2019: 52-54).

Bu iki danışman hali hazırda var olan ve yeni yapılacak şehir içindeki planlamaların da şekillendirici olarak iş yeri sahiplerine inşa kısmından önce erişilebilirlik noktasında yol göstermektedirler. Borås şehrinde 29.800 metrekarelik bir alanın kayma riski bulunmaktadır. Bu riskin azaltılması için yer altından ısıtılarak bir çalışma yapılmıştır (Elmacı, 2019: 39-42). Özellikle toplu alanlarda ve erişim güçlüğü olan alanlarda sürdürülebilir ve toplum bilincine dayalı çalışmalar da yapılmaktadır (**Resim 6**). Bu duruma bir örnek de belediye kültür merkezinin hem iç hem de dış kısmının herkes tarafından erişilebilir olmasının sağlanmasıdır.

Resim 6. Avrupa'daki Erişilebilirlik Uygulamaları

Kaynak: Avrupa'daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Borås ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi Araştırma Makalesi, 2019. (ziyaret tarihi: 04.12.2021)

Görülmektedir ki bir kent içinde engelsiz ve erişilebilir bir yaşam alanının sunulması çok da zor bir uygulama bütünü değildir. Bütün halka hizmet etme noktasında yapılacak çalışmaların engelsiz bir yaşamı da göz önünde bulundurarak ortaya konulması var olan çalışmaları revize etmek yerine ilk yapım aşamasından itibaren erişilebilir mekânlar yapmak daha kolay ve maddi açıdan daha uygun olacaktır. Borås kentinde ayrıca yaya geçitleri alçak zeminli sesli sinyalleri olan ve herkes tarafından hissedilebilir özellikli yapılmıştır. Bunlara ek olarak belediyenin web sitesi ve şehir gazetesi de erişilebilir bir özelliktedir. Anahtarsız dijital kilit uygulaması da erişilebilirlik açısından önem arz etmektedir. 2014 yılı Avrupa Engelsiz Kent seçmelerinde listeye giren ve dikkat çeken bir diğer uygulama da Almanya'da Dresten kentinde bilhassa görme engelli bireyler için BLIS (Blind Persons Information System) adlı bilgi sistemi uygulaması vardır. BLIS sistemi tüm otobüs ve tramvay gibi ulaşım araçlarına bilgisayar yardımı ile yüklenen bir programdır. Bu program yardımı ile bireyler incekleri ve binecekleri durakları sürücüye bu program yardımı ile bildirmekte ya da sesli olarak ulaşım araçlarının hatları hakkında detaylı bilgiler sunulmaktadır (Access City Award 2014: 21). Böylece teknoloji ile ulaşım sistemi birleştirilerek ulaşım sisteminde erişim kolaylığı sağlanmış olmaktadır.

Günümüze yakın bir tarihteki engelsiz kent örneğine bakmak gerekirse de 2019 yılında seçilen Hollanda'nın Breda kentidir. Bu kentin engelsiz kent olma özelliklerinin en başında ulaşımında gösterdiği başarı yer almaktadır. Kent içerisinde

ulaşımda kullanılan bütün otobüsler ve duraklarda engelli bireylerin kullanımı için özel platformlar yer almaktadır (Aktel ve Erten, 2020: 907). Ulaşımında sesli ve görsel uyarıcılara ek olarak navigasyon sistemi sayesinde bütün engel türlerinin sistemden faydalanması amaçlanmıştır. Kamu ve diğer binalara erişim noktasında ise algılayıcı sensörler bulunmaktadır. Bütün bunlar dâhilinde en önemli denetim mekanizması ise engelli örgütü olan Breda Gelijk' e gözetim ve denetim yetkisi verilmiştir (European Comission, 2019). Böylece sistemin içerisinde yer alarak ve kendisi bir engelli örgütü olan kurum denetim yetkisi sayesinde ilk elden eksiklikleri görüp önlem alabilecektir. Ayrıca engelliler için Breda'da sadece kapalı alanlar için değil açık alanlar için de çalışmaların olduğu görülmektedir.

Engelsiz Avrupa şehirlerinde ise 2021 yılı kazananı İsveç'in Jönköping kenti olmuştur. Almanya'nın Bremerhaven kenti ikinci ve Polonya'nın Gdynia kenti üçüncü sırayı almıştır (Yaş Platformu Avrupa, 2021). Sıralamada yer alan kentlerin temel özellikleri ise hayatın her alanında konuyu ele alarak erişilebilirlik sorununa kapsamlı bir şekilde yaklaşımları ile başarı elde etmişlerdir. Jönköping kenti zorlu bir coğrafi konuma sahip olmasına rağmen yapılan çalışmalar ile ödülü almıştır. Yapılan bu çalışmaların arka planında Jönköping'in bir belediye olarak uzun yıllar sivil toplum, engelliler ve fonksiyonel haklar örgütü ile olan derin çalışmalarından ileri gelmektedir (Jönköping Kenti, 2020). Ayrıca ülkede yer alan Sam Hall projesi ile de engelli bireyler için iş imkânı sunmaktadır. En çok da engelli erkek bireyleri istihdam amaçlı yönlendirmektedir. SamHall Şirketi devlet tarafından kurulan bir şirkettir. Buraya başvuran engelli bireyler yönlendirilmektedir ve yetenek ve isteklerine göre eğitim kapsamında iş hayatına kazandırılmaktadırlar (Bağımsız İletişim Ağı- Bianet, 2019.(erişim tarihi:11.12.2021)).

Engelsiz kent için sadece Avrupa kentleri değil Dünya'nın pek çok noktasından örnekler de verilebilir. Bunlar arasında; İngiltere'de Chester, Letonya'da Jürmal, İtalya'da Alessandria, Avustralya'da Sydney ve Melbourne, Kanada'da Vancouver Amerika Birleşik Devletleri'nde Denver, Birleşik Arap Emirlikleri'nde Dubai sıralanabilir. Bu kentlerin dışında Asya'da Singapore, Hollanda'da Rotterdam, Portekiz'de Funchal, İspanya'da Lugo, İsveç'de Borås, Birleşik Krallık içerisinde bulunan Galler'in başkenti Cardif gibi merkezi kentler dünyada engelsiz kenti olarak öne çıkan kentler arasında yer almaktadır (Aktel ve Erten,2020:907). Bu ve bunlar gibi örnek olacak ülkelerin temel özellikleri herkes için erişilebilir olmalarından ve

ulaşım ve alt yapı birimlerinin engelsiz bir yaşam alanı sunmasından kaynaklanmaktadır. Sayılan örnekler içerisinde Kanada'nın Vancouver kenti yaptığı değişik uygulamalar ile öne çıkan engelsiz kent örneklerindedir. Örneğin Vancouver kentinde yaşayan kişiler yaya yolunun rampaya ihtiyaçı olduğunu düşündükleri zaman belediyede bu tarz durumlar için tahsis edilmiş telefon numarasını arayarak talepte bulunabilmektedirler (Güneş ve Uslu 2017: 32-33). Bu uygulamadaki öne çıkan nokta bildirimde bulunmak için bir engel grubuna dâhil olmadan her bir vatandaşın tecrübe ya da gözlemleri çerçevesinde herkes için önlem alınıyor olmasıdır. Vancouver kentinde yapılan bir diğer çalışma ise tekerlekli sandalyeye sahip bireylerin hiçbir sıkıntı yaşamadan ulaşım ağını kullanabilmeleridir (**Resim 7**). Vancouver kentinde durakta bekleyen tekerlekli sandalyeli bir birey varsa kimse binmek için acele etmiyor otobüs şoförü otobüs içerisindeki kendilerine ayrılan özel alana ilk olarak onun binmesini sağladıktan sonra emniyet kemerini bağlıyor ve ondan sonra diğer vatandaşlar otobüse biniyorlar (Fırat, 2009: 65-66). Sadece gündelik hayat için değil sosyal faaliyetler için de çalışmaları vardır. Vancouver kentine 25 km uzaklıkta bulunan Grouse Mountain dünyaca ünlü bir kiş sporu merkezidir. Yine burada da engelsiz bir spor alanı oluşturularak her vatandaşın yaralanabileceği ortam oluşturulmuştur (Grouse Mountain Sayfası, 2021).

Resim 7. Vancouver Kent İçi Ulaşım

Kaynak: Batı Vancouver, 2021. (Erişim tarihi: 11.12.2021)

Engelli bireylerin kent içi ulaşımlarının rahatlıkla sağlanabilmesi noktasında benzer uygulamalar birçok kentte hayata geçirilmektedir. Örneğin Türkiye’de de kent içi ulaşım araçlarından biri olan otobüs, minibüs, tramvay gibi araçlarda da engelliler için yapılmış araç içi asansörler bulunmaktadır. Ancak günlük hayat içerisinde her görevlinin ve vatandaşın engelli bireylere karşı aynı hoşgörüyü sergilemedikleri, ötekileştirdikleri veya görmezden geldikleri de karşılaşılan olumsuz örnekler olarak verilebilecektir.

2.4. Türkiye’de Engelsiz Kente Bakış ve Engelsiz Kente Örnekler

Engelsiz kent olma ve erişilebilirlik açısından faaliyet gösteren ülkeler arasında Türkiye de yer almaktadır. Türkiye’de engelsiz bir yaşam alanı sunma ve erişim hususunda yapılan, uygulanan ve kabul gören yasa ve düzenlemeler sayesinde erişilebilirlik seviyesini artırmayı hedefleyen ülkeler arasındadır. Bununla ilgili olarak 1961 yılında imzaya açılan ve 1965’te kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı yapılan düzenlemelerdendir. 2006 yılında imzalanan ve 2009 yılı içerisinde yürürlüğe girmiş olan Engelli Hakları Sözleşmesi de yapılan bir diğer uygulamadır. Bu sözleşmede evrensel olarak kabul gören ve uyulması gereken standart ve ilkeler bulunmaktadır. Ayrıca bu sözleşme içerisinde engellilere yönelik önyargılarla mücadele de vardır. Bir başka düzenleme ise Avrupa Kentsel Şartı’dır (Fırat,2009: 58-61). Görülmektedir ki engelliler ve kentsel erişebilirlik adına birçok yazılı ve kanuna dayalı düzenlemeler ve bu düzenlemelere katılan ülkeler bulunmaktadır. Türkiye’de bu tarz çalışmaları yürürlüğüne koymuş ve evrensel olarak kabul gören şartları kabul etmiştir. Bunların yanı sıra belediyeçilik anlayışı ve belediye kanunlarında da engelliler ve erişim için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye’de 5378 sayılı Engelliler Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 5369 sayılı Evrensel Hizmet Kanunu ve Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği gibi düzenlemeler hem engelliler için hem de erişilebilir bir kent modeli oluşturmak adına yapılan çalışmaları bünyesinde bulundurmaktadır(Benzer, 2017: 70-73).

Türkiye’de öne çıkan ve engelli dostu sayılan belli başlı iller bulunmaktadır. Bunlar; Isparta, Ankara, Bolu, İstanbul, Yalova, Eskişehir, İzmir, Kocaeli, Bilecik ve Çanakkale gibi illerdir (Eliöz, Demir ve Akbuğa, 2017: 357). Koşullar ve yapılan çalışmalar doğrultusunda sayılan bu iller değişkenlik gösterebilmektedir. Sayılan iller arasında öne çıkan ve uygulamaları ile diğer illere de örnek olan Isparta ili bünyesinde

bulundurduğu binalarında sesli ikaz cihazları, yollarda yol takip çizgileri, kaldırımlarda yumuşak iniş-çıkış rampaları, otobüslerde engelliler için giriş çıkışı sağlayan engelli rampası gibi hayatı engelsiz kılacak çalışmalar vardır(Ajans 32 Isparta Gazetesi, 2021). Bir diğer örnek ise engelsiz başkent olma yolunda ilerleyen ve projeler geliştiren kent Ankara'dır. Yapılan çalışmalar arasında diğer illerden farklı olarak otuzu asansörlü otuz biri kombi tipli olmak üzere tasarlanan 61 aracın engelli vatandaşları evlerinden alıp refakatçi eşliğinde istedikleri yerlere götürüp ücretsiz olarak evlerine geri getirmeleri yer almaktadır. Bir diğer proje ise 'evde temizlik' hizmetidir. Bu uygulamada ise engelli vatandaşların bildirimleri doğrultusunda evleri temizlenmektedir ve onarım gibi diğer çalışmalar için de hizmet verilmektedir. Ödül alan bir diğer uygulama ise Görme Engelliler İnternet Kafe'dir. Burada konuşan bilgisayar, sesli kütüphane, kabartma baskı yazı ve engel türüne göre internet erişim olanağı bulunmasıdır (Ankara Haberleri Bülteni, 2019). Bu uygulamadan görme engelliler okuluna giden birçok öğrenci yararlanmakta ve eğitimleri için burayı kullanmaktadırlar. Türkiye'nin en kalabalık ili olan İstanbul'da da erişilebilir ve engelsiz kent olma yönünde çalışmalar yapılmaktadır. İstanbul'un ilçelerinden olan Kartal da bir öğrencinin talebi üzerine görme engelliler için sesli kütüphane projesini hayata geçirmiştir (Kartal Belediyesi, 2021). Ayrıca İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) bünyesinde İBB Sesli Kütüphane Eyüp'te hizmet vermektedir. İstanbul'da İBB Engelliler Müdürlüğü merkezi de bulunmaktadır. Bu merkez İstanbul il sınırları içerisinde yaşayan ve tam teşekküllü bir hastaneden %40 veya üzeri bir vücut fonksiyonu kaybını sağlık raporu ile belgeleyen değişik engel türlerine ait vatandaşlara hizmet vermekle yetkili olan bir kurumdur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020).

İstanbul'da ALO 153 hattı sayesinde engelli vatandaşların talepleri doğrultusunda ücretsiz olarak istedikleri yerlere ulaşım imkânı sunmaktadır. Bunların dışında İBB engelli bireyler için "bağımsız yaşam eğitimi" de vermektedir (Çakı ve Güler, 2021: 101-102). Nüfus açısından yoğun olmasının bir sonucu olarak da diğer illere göre İstanbul'da bulunan engelliler için oluşturulmuş vakıf ve derneklerin sayısı da oldukça fazladır. Neredeyse her ilçesinde bulunan dernekler sayesinde vatandaşlar bu dernekler aracılığı ile hem istek ve dileklerini dile getirmektedirler hem de bir bütünleşme ve kaynaşma ortamı kurularak halk bilinci oluşturmak adına faaliyetlerini sürdürmektedirler. Sadece günlük hayatın akışı değil sosyal ve kültürel alanlarda da

erişim kolaylığı sağlanmaktadır. Bu duruma örnek ise ‘ yüzde yüz engelsiz Beşiktaş Jimnastik Kulübü Müzesi’ engelli vatandaşların rahatlıkla ziyaret edebileceği bir alan tasarlanmıştır. Burada görme engelliler tarihi bilgileri dinleyebiliyor ve dokunarak hissedebilmeleri için sergilenen objelerin kabartma örnekleri yapılmıştır. Engelsiz kent tasarlamak adına İstanbul’da hala yeni ve yenilenmesi gereken çalışmalar mevcuttur.

Resim 8. Beşiktaş Jimnastik Kulübü Müzesi

Kaynak: Beşiktaş Jimnastik Kulübü, 2021. (erişim tarihi:17.12.2021)

Türkiye’den engelsiz kente örnek sayılabilecek ve düzenlemeler yapan bir diğer kent de Eskişehir’dir. Bu kentte de erişilebilir ve engelsiz kent olmak adına projeler yapılmakta ve uygulanmaktadır. Eskişehir belediyesinin Engelli Hizmetleri Biriminde yer alan ekip özel donanımlı araçlarla başta hastane ve kamu kuruluşları olmak üzere kentin çeşitli yerlerine ücretsiz olarak ulaşımı sağlamaktadır. ‘Avantaj Taksi’ olarak adlandırılan bu uygulama ile bir gün öncesinden randevu oluşturan engelli bireyler rahatlıkla ihtiyaçları doğrultusunda ulaşımında erişim rahatlığı ve kolaylığı yaşamaktadırlar (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2021). Türkiye’den engelsiz kente bir diğer örnek ise İzmir’dir. 2005 yılında ‘Engelli Dostu Belediye’ unvanını alan kent ulaşım, sağlık, sosyal çevre ve erişimin olduğu her yere engellilerin yaşamlarını kolaylaştırmak adına çalışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca İzmir Türkiye’de ilk kez uluslararası düzeyde yapılan ‘ENGELSİZMİR Kongresi’ ile Engellilere Yönelik Stratejik Plan hazırlayarak il bazında örnek teşkil edecek bir

uygulama olmuştur (İzmir Büyükşehir Belediyesi- Hedef Engelsiz İzmir, 2021). Bu kongrede özel veya kamu kurumlarına ait açık ve kapalı alanlar ile ulaşım araçlarında gerçekleştirilen engellilere yönelik çalışmaların 'Kırmızı Bayrak' alması yönünde kararlar alınmıştır. Yapılan toplantılar ve görüşmeler içerisinde sadece engellilere yönelik değil ailelerine ve herkese yönelik eğitim ve seminerler de vermektedir.

Genel itibari ile Türkiye'de büyükşehir belediyelerinde ve teknolojinin uygulanabildiği birçok alanda engellilere yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Çalışmalar çoğunlukla kanunda verilen ölçüt ve kurullar doğrultusunda yapılmaktadır.

2.5. Türkiye'de Engelsiz Kent için Yapılması Gerekenler

Kentler insanlar için tasarlanmış ve yaşamlarını kolaylaştırmak için oluşturulmuş mekânlardır. Dünya üzerinde teknolojinin var olan çağın gerekleri kapsamında her geçen gün kent anlayışları gelişmekte ve değişmektedir. Türkiye de engelsiz kent çalışmalarını bünyesinde barındıran ülkelerdendir. Engelli Hakları Sözleşmesi kapsamında imza atmış ve çeşitli erişilebilir kent örnekleri sergilemiştir. Avrupa ülkelerinin erişilebilir ve engelsiz kent olma anlayışı kapsamında ne yazık ki Türkiye Avrupa'nın gerisinde kalmaktadır. Bunun en temel sebebi ise hukuki ya da mevzuat anlamında eksiklik değil var olan uygulama biçimlerinin hayata geçirilmesi ve devamlılığının sağlanmasında ortaya çıkan eksikliklerden kaynaklanmaktadır. Uygulamaya koyulacak mevzuat ya da kanunların planlanabilir, uygulanabilir ve tasarlanabilir nitelikte olması gerekmektedir. Sadece yönetmelikte yer alıp uygulanmayan çalışmalardan bile birçok engelli vatandaş mağdur olmaktadır.

Türkiye'de engelsiz ve erişilebilir bir yaşam için yapılması gerekenler arasında ilk çalışma halkın ve engellilerin bu konuda bilinçli olmasını sağlamaktır. Engelli bireyler de kendi hak ve özgürlüklerinin farkında değildir ve var olan uygulamalardan sonuç almak adına kendi haklarını savunamamaktadırlar. Bazı engel türleri kendi haklarını bilmeye yetkinlikleri olmamasından kaynaklı olarak da hem devlet hem de engelli ailesi o kişilerin haklarını bilmeli ve savunmalıdır. Nitekim bir engellilik kültürü oluşturularak özel vatandaşların ülkeye ve hayata kazandırılması amaçlanmalıdır. Bu konu ile ilgili Türkiye'deki yetkili ve bağlı bulunan birim Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır. Bakanlık bünyesinde ve bakanlık paralelinde dernekler ve belediyeler işbirliği içerisinde zaman zaman faaliyet göstermektedirler.

Sadece bu bakanlık değil diğer bakanlıklar ve yönetim mekanizmaları da bir bütün ve ortak amaç doğrultusunda çalışmalıdır.

Türkiye’de engelsiz bir kent için yapılması gerekenler için de ekonomik koşulların bu ölçüde kullanılması ve erişilebilir bir kent modeli için bütçe ayrılması gerekmektedir. Ayrılan bu bütçe ve uygulamalar uzun vadede sonuç getirecek bir mantık çerçevesinde oluşturulmalıdır. Çünkü erişilebilir bir alan sunmak uzun vadede birbirini tamamlayan ve teknolojiden güç alarak oluşturulabilecek bir olgudur. Türkiye’deki engelsiz ve erişilebilir bir kent modeli oluşturmada engel teşkil eden önemli faktör yine insanın kendisidir. Özellikle engelli vatandaşlar için oluşturulan alanlarda örneğin engelli otoparkı gibi alanlara diğer vatandaşların park etmesi ya da rampa gibi özel durumlara yönelik alanlara erişimin kısıtlanması Türkiye’de sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu konunun temelinde benmerkezcilik ve engellilerin de haklarının olduğu bilincinin tam olarak yerleşmemesinden kaynaklanmaktadır. Engelliler için sadece erişilebilirlik dendiği zaman akla ulaşım gelmemelidir. Çünkü engelliler de diğer insanlar gibi yaşama, barınma, eğitim, sosyal ve kültürel haklara sahiptirler. Erişimden kısıt ulaşım olmamalıdır. Kişi insan olmasının gereği sahip olması gereken bütün hakları kullanabiliyor olmalıdır. Türkiye’de engelliler için yapılması gereken bir diğer konu da engelliler için ülke içerisinde yapılan çalışmalar için bir denetleme mekanizmasının olmamasıdır. Gelişmiş ülkelerde bir denetim mekanizmasına fazla gerek duyulmazken Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere sadece mevzuat belirleyip sistemi iletmek mümkün olmamaktadır. Aynı zamanda bir denetim mekanizması sayesinde de devamlılığı ve diğer insanların asıl o uygulamaya ihtiyaç sahibi kişilerin tam erişimini sağlamaktır.

2.6. Engelsiz Kent İçin Gerçekleştirilen Mülakatlar

Hazırlanan çalışma kapsamında Dünya’dan ve Türkiye’den engelsiz ve erişilebilir kentlere örnekler verilmiştir. Ayrıca her insanın temel hak ve hürriyetlerinden biri olan yaşama hakkı gereği bütün insanların yaşadıkları ortamda özgür ve adil bir biçimde yararlanma hakkına sahip oldukları vurgulanmıştır. Ele alınan konu tek yönlü ve tek birimi etkileyen bir konu değildir. Disiplinler arası bir çalışma olup toplumsal varlığı ve devamlılığı sağlamada önemli bir faktördür. Konunun özüne inmek adına doğuştan ya da sonradan edinim ile engelli olan vatandaşlar ve onların ailelerinden de destek alınarak bir mülakat yapılmıştır. Bu mülakatta bireyler herhangi bir baskı ve zorunluluk altında olmadan istedikleri gibi

soruları cevaplamışlardır. Ayrıca verilen cevaplar öneri kısmında özellikle bahsedilmiştir. Sorulan sorular kapsamında kişinin yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, ailesi ile yaşayıp yaşamadığı, kişinin engel durumu doğuştan mı yoksa sonradan mı olduğu sorular ana sorular arasındadır. Bunun dışında günlük yaşamda karşılaştığı zorluklar, toplumdan dışlanmışlık hissi yaşıyor mu, engel durumları doğrultusunda ulaşım araçlarını ne sıklıkta kullanabilmekte, amme idarelerinden beklentisi ne yönde gibi belli başlı birçok soru sorulmuştur ve önerileri alınmıştır.

Mülakat edilen bireylerden bir tanesi hem zihinsel hem ortopedik hem de görme engel grubuna dâhildir. Bu konu hakkında ailesi ile görüşülmüş olup konu hakkında aile bireyleri açıklamalarda ve önerilerde bulunmuşlardır. Zihinsel engeli doğuştan olup ortopedik engeli sonradan oluşmuştur. İlerleyen yaşı doğrultusunda görme bozukluğunun oluşması ile de görme problemi de çekmektedir. Bütün bu sayılan engel türleri gereği iş hayatında yer almamaktadır. Kişisel bakım ve ihtiyaçları ailesi tarafından karşılanmaktadır. İstanbul'da yaşamaktadırlar. Yaşadıkları yer göz önüne alındığında ailesi birçok zorlukla karşılaştıklarını dile getirmiştir. Bu zorluklardan ilki uzak mesafe bir yere gitmek istediklerinde toplu taşıma ya da otobüsleri tam olarak kullanmadıklarını ifade etmektedirler. Özellikle dolmuş gibi ulaşım araçlarına binmek isteseler dahi kullanmadıklarını herhangi bir giriş kolaylığı sağlayacak rampa ya da emniyet sisteminin bulunmadığını belirtmektedirler. Çocuklarının engelli oluşundan dolayı toplumun algısı ve tepkisi sorulduğu zaman ise bazı vatandaşların aşırı duyarlı ve her konuda yardımcı olmaya çalıştığı bazılarının ise kendilerine farklı bir gözle bakılarak dışlanmışlık hissi yaşadıklarını söylemektedirler. Engelli hakları konusunda böyle bir durumla karşılaşana kadar kendilerinin de sadece genel geçer bir bilgiye sahip olduklarını engel türü kendi ailesinden birinde olduğu zaman ise engelli haklarına ilişkin aslında tam da bilgi sahibi olmadıklarını anlatmaktadırlar. Özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında, hastanelerde kendilerine direkt yardımcı olabilecek birimlerin bulunmasını gerektiğini ifade etmektedirler. Özellikle kendileri için ayrılan özel alanlarda örneğin park yeri, rampa önü ve bilhassa asansörlerde asıl kullanması gereken insanların kullanmasını talep etmektedirler.

Yapılan çalışmada her engel türünden kişilerle görüşülmüş olup yaşadıkları kolaylıklar ve zorluklar hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Engel türlerine sahip bireylerin yaşadıkları sorunlar kapsamındaki önerileri vardır. Bunlar; görme engel

türüne sahip birey üniversite öğrencisidir ve okul hayatını kolaylaştırmak adına gittiği kütüphane ve kitabevlerinde kendilerine ait bir bölümün ve yönlendirmek amaçlı bir çalışanın olmasını talep etmektedir. Ulaşım konusunda ise sarı şeritlerin özellikle kış aylarında kaydığını ve engelin oluşabileceği yerin çok dibinde bittiğini belirtmektedir. Çevresindeki kişilerin zaman zaman kendisine acıdığı dışlanmışlık hissinden çok bu acıma olgusunun psikolojik olarak kendisini kötü hissetmesine neden olduğunu söylemektedir. Ulaşımında üst geçitler normal yaya yolunda olan şerit uygulamasının olmadığını bazı tırabzanların da yeterince güvenli olmadığını açıklamaktadır. Engelli rehabilitasyon ve derneklerde aktif olarak rol aldığını ancak buralarda sadece engelli olan vatandaşların bulunması sonucu toplumdan dışlanan bir grup birleşimi içerisinde gibi hissetmektedir. Bu tarz olayları önlemek adına sadece engellilerin değil toplumla engelli bireyleri entegre ederek bir bütün halinde erişilebilir bir yaşam alanı sunulmasının faydalı olacağını düşünmektedir. Görme engelini belirtmek ve ulaşımında kolaylık adına baston kullandıklarını bu bastonlardan sadece beyaz renkli görme ile ilgili bir engelinin olduğunu, baston beyaz ve kırmızı renkli ise bu kişinin hem görme hem de işitme engelini olduğunu bilgisini vermektedir. Yani bu tarz ince nüansları bilmeyen bir toplumda yaşamının her an kendilerini ölümle karşı karşıya getirdiğini ifade etmektedir.

Bir diğer engel türü olan işitme engelli vatandaşın ise kamu kurum ve kuruluşlarına gittiğinde işaret dili bilen bir kişi olmadığını taleplerini kâğıda yazarak ya da aile üyelerinden biri aracılığı ile iletebildiğini söylemektedir. Her zaman yanında bir kişi olmadığını en azından başvuru ya da sıkıntılarını dile getireceği kurumlarda iletişim açısından yetkili bir birimin bulunmasını istemektedir. Ulaşım konusunda diğer engel türleri kadar sıkıntı yaşamadığını ancak iletişim konusunda ve kendini ifade etme hususunda sorunlar olduğunu paylaşmaktadır. Belediyelerden ve devletten beklentisi işaret dili eğitiminin yaygınlaştırılması ve istihdam konusunda da sadece engelli kanununun gereği olarak değil bir sosyal devlet olmanın gereklerini de yerine getirmesini istemektedir.

Genel olarak engelli vatandaşlarla yapılan mülakatın ortak noktası insanların ve engelli vatandaşların hak ve sorumluluk bilincinde olmasını ve eğitim yolu ile herkesin bu bilince erişmesini talep etmektedirler. İnsanların kendilerine acımamalarını bir gün kendilerinin de engelli bir birey olabileceklerini hatırlatmaktadırlar. Mülakata katılan bireylerden bir kısmı kendi engelli haklarını

bilmekte ve kullanmak için gerekli birimlere başvurumaktadırlar. Ancak bir kısmı ise kendi hak ve özgürlüklerinin bilincinde değildir. Bazı istekleri mevcut durumda belediye ya da devlet tarafından karşılanmasına rağmen başvurmadıkları ya da farkındalıkları olmadıkları için o imkânları kullanamamaktadırlar. Bir diğer husus da iş hayatında olan engellileri bir yere toplamaktan ziyade kaynaştırma yolu ile hayatın her alanında aktif olabileceklerini belirtmektedirler. Ulaşım, erişim ve sosyal hayatın her alanında diğer vatandaşlar gibi yararlanmak istemektedirler.

Mülakatın bir diğer kısmı da dernek, vakıf ve özel eğitim merkezleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu alanda yapılan mülakatın da ortak sonucu halk bilinci sağlamak ve zaten zor olan hayatları kolaylaştırmak adına hem engellilerden hem engelli aile yakınlarından hem de diğer tüm vatandaşlardan uygulanabilir fikirler beklemektedirler ve bu fikirleri ilgili makamlara ileteceklerini belirtmektedirler. Özel eğitim kurumları ile yapılan çalışmada kaynaştırma sınıflarının olduğu ilkökullerinde çocuklara temel eğitimden itibaren bu konuda eğitmek adına ünite ve ödevlerin verildiği belirtilmiştir. Hatta okullarda engelli kelimesinden çok öğrenciler ‘özel gereksinimli arkadaş’ gibi ifadelerde bulunarak toplumdan ve okul ortamından soyutlanmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. İstanbul Marmara İşitme Engelliler Derneği, Altı Nokta Körler Vakfı, Türkiye Görme Engelliler Derneği ve özel eğitim kurumlarında görev alan öğretmenlerle iletişime geçilmiştir. Genel olarak bütün engel grubu için de çalışmalar yaptıklarını, zorluk yaşadıkları engelleri ilgili birimlere ilettiklerini paylaşmışlardır. Eğitimin kesinlikle ülkenin her yerine dağılması gerektiğini sadece büyükşehirlerde değil kırsal alanlarda da örneğin bir köy okuluna da giden bir engelli bireyin rahatlıkla eğitim alabilmesini sağlamak adına çalışmalar yapmaktadırlar. Sadece İstanbul ilinde değil diğer il ve ilçelerdeki dernek ve vakıflarla iletişim ve toplantı yaptıklarını engelli vatandaşların ihtiyaçlarına yönelik edindikleri birikimleri bu yönde kullandıklarını ifade etmektedirler.

SONUÇ

İnsanlar topluluk halinde yaşayan sosyal varlıklardır. Tarihin ilk çağlarından günümüze kadar sosyal yaşamı içerisinde birbirleri ile iletişim ve etkileşim halinde olmuşlardır. Toplulukların meydana getiren olgular zamanla kentleri meydana getirmiştir. Kentler içerisinde yaşayan insanların ilgi, ihtiyaç ve yerleşimleri sayesinde şekillenmiştir. Bu şekillenme ile kent modelleri ortaya çıkmaktadır. Gelişen teknoloji ve sanayileşme ile kentler farklı kimliklere bürünmektedirler. Kentlere atfedilen özellikler diğer kentler tarafından da örnek alınmakta ve hayatı kolaylaştıracak olgular bütününe bünyesine katılmaktadırlar. Bu kimliklerden öne çıkan ve örnek alınması gereken kent türlerinden biri de engelsiz ve erişilebilir kentlerdir. Sosyal varlık olmanın gereği olarak insanlar kentlerde kalıcı ya da geçici olarak bulunmaktadır. Yaşama hakkının verdiği temel prensip gereği özgür bir birey olarak yaşamakta toplum düzeni içerisinde istedikleri yerlere erişim hakkına sahiptirler. Ancak bazı vatandaşlar diğer kişilere göre özel durumlara sahip olabilmekte bazı engel türleri ile hayatlarını devam ettirmek zorunda kalmaktadırlar. Engel türleri kişinin hayatına doğuştan girebileceği gibi doğuştan olmayan sebepler ile de girebilmektedir. Engelli olmak bir tercih meselesi değildir. Nefes alabilen her kişi birer engelli adayı olabilir. Yani şuan engelli olmayan bir kişi hayatının geri kalanını engelli bir biçimde idame ettirmek durumunda kalabilir. Bu hususta da ilk olarak toplumsal bir farkındalık oluşturulmalı toplumu engelli engelsiz diye ayırtmamalıdır. Özellikle ülkeler kendi vatandaşı olsun ya da olmasın ülkesinde olabilecek her bir bireye erişim özgürlüğü sağlamalıdır. Bununla ilgili olarak Avrupa Birliği'nin 2011 yılından bu yana yaptığı "European Access City" erişilebilir kent olma ve uygulamadaki örneklerle diğer ülkelere ilham kaynağı olmaktadır. Ayrıca erişilebilir kent seçilen ülkelere Avrupa Birliği tarafından ödül verilmekte ve bu ödül erişilebilir kent modeli oluşturulması adına kaynak havuzuna aktarılmaktadır. Engelsiz kent oluşturmada anahtar yapı engelli bireylerin ihtiyaçları, gördükleri zorluklar ve gözlemleri doğrultusunda onların önerileri dikkate alınarak çalışmalar yapmaktır. Mülakat kısmında engelli bireylerin böyle bir araştırma ve kendilerine dair literatürde yer almaları gelecek açısından umut verici olarak bulunmuştur. Mülakat esnasında ilk durumu anlatma ve açıklamada tedirginlik yaşayan bireyler seslerini duyurmak için çalışmaların da olduğu bilincine erişmişlerdir.

Sonuç olarak hiçbir insan tekil değildir. Topluluk halinde yaşayan sosyal varlıklardır. Bunun bir gereği olarak da bencil ve benmerkezcil düşünce ve davranışlardan uzaklaşarak ortak kullanım alanlarının da olduğunun farkına vararak yaşamalıdır. Engelsiz ve erişilebilir bir kentte yaşamak devlet ve bünyesindeki vatandaşların iş birliği sayesinde erişilebilir bir yaşam alanı oluşturulabilecektir. Sadece mevzuat ya da kanunlar çerçevesinde kalan uygulamalar hayata geçirilmediği ve bir denetim mekanizması tarafından kontrol edilmediği sürece başarılı bir erişim olanağı sağlanamayacaktır. İnsanları birleştirme ve kaynaştırma adına ‘engelli’ kelimesi insanlar arasında bir engel teşkil etmemelidir. Mevcut hayatları zor olan ve psikolojik açıdan da her yönüyle desteğe ihtiyacı olan bu özel gereksinimli insanların hayata kazandırılmaları adına yapılabilecek her türlü uygulama yapılmalıdır. Sadece İş Kanunu gereği olarak değil kendi özgüven ve güçleri doğrultusunda da istihdam olanakları artırılmalıdır. Bu tarz kişileri bir araya toplayıp toplumdan farklı bir kategoride iş imkânı sunmak çözüm değildir. Onları topluma entegre edecek şekilde toplumdan dışlanan gruplar inşa etmek yerine birliktelik üzerine kurulu bir yaşam tahayyül edilebilir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2021). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, <https://www.aile.gov.tr/eyhgm>. Erişim Tarihi: 17.07.2021.
- Akbulut, S. (2014). *Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013 Rapor Özeti*. Ankara: Hermes Tanıtım Ofset Ltd. Şti.
- Akbuğa, E. , Eliöz M. ve Demir Z. A. (2017). Engelli Dostu İller Sıralaması Çalışması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(50), 348-365.
- Akçalı, Ş. (2015), *Görme Engellilere Yönelik Tasarlanan Mekânların Erişilebilirlik Kapsamında İrdelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Akturan, U. ve Oğuztimur, S. (2016). Kent Markalaşması Kavramının İçeriği ve Gelişimi:Farklı Disiplinler Farklı Yaklaşımlar. *Planlama*, 26(2), 117-129.
- Altı Nokta Körler Derneği (2021). Görme Engelliler Hakkında Önemli Bilgiler, <http://www.altinokta.org.tr/sayfalar.asp?sayfa=74>, Erişim tarihi: 21.08.2021
- Alyılmaz, C. (2002). Eski Türk Şehirleri ve Semerkant. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 303- 311.
- Antik Yunanda Kent Planlayıcıları. (t.y.). Erişim: 24 Ocak 2021, <http://www.arkeoloji.biz/2012/01>
- Aygün, E., Korkut, A. ve Kiper, T. (2018). Engelli Bireyler İçin Kentsel Dış Mekânlara Erişilebilirliğin İncelenmesi: Tekirdağ Örneği. *Artium*, 2, 20-32.
- Azarkan, E. ve Benzer, E. (2018). Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye’de Engelli Hakları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,23(38), 3-29.
- Batu, S. E. (2012). Yetersizlik Türleri-II. E. T.İftar (Ed.).Özel Gereksinimli Bireyler ve Bakım Hizmetleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 46-71.
- Benevolo, L. (1995). *Avrupa Tarihinde Kentler* (çev. N. Nirven). İstanbul: Alfa Yayınları.

- Bektaş, H. (2006). *Kur'an'ın Özürlülere Bakışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Benzer, E. (2017). *Türkiye ve Almanya'da Engeli Haklarına İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Uluslararası Hukuk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Bıçkılı, D., Şale, H. Y. ve Ak, D. (2016). Herkes İçin Erişilebilir Kentler: Muğla Örneği. *The Journal of Academic Social Science Studie*, 51, 449-470.
- Bilici, Z. ve Babahanoğlu, V. (2018). Akıllı Kent Uygulamaları ve Konya Örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 9(2), 124-139.
- Burcu, E. (2011). Türkiye'deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 37-54.
- Childe, G. (1985). *Tarihte Neler Oldu*. (çev. M. Tuncay ve A. Şenel). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Coşkun, D. ve Subaşı, F. (2018). Ortopedik Engeli Olan Yetişkinlerde Koruyucu Rehabilitasyon ve Rekreasyon. S. İnal (Ed). *Engellilerde Koruyucu Rehabilitasyon ve Rekreasyon*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri, ss.39-46.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye'de Erişebilirlikleri. *AÜHFD*, 61 (2), 541-598.
- Çakı, N. ve Güler Uludağ, Ç. (2021). Büyükşehir Belediyelerinin Engellilere Yönelik Hizmetlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19(1), 92-127.
- Çeliker, Z. P. ve Ege, P. (2005). İşitme Engelli Çocukların Konuşmalarının Anlaşılabilirliğini Etkileyen Faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(1), 19-32.
- Çelebi Zengin E. (2018). Kent ve Kentleşme Sarmalında Türkiye. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 20(1), 84-103.
- Çıvgın, İ. (2014). M.Ö. 6-5. Binyıllarda Mezopotamya ve Çevresinde Kültürel Temas ve Etkileşim. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13(2), 359-404.

- Demir, K. ve Çabuk, S. (2010). Türkiye’de Metropolen Kentlerin Nüfus Gelişimi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı, 28*, 193-215.
- Demographia, (2021). Largest Built-Up Urban Areas In The World: 2021. World Urban Areas Table of Contents 17th Annual Edition June 2021, <http://www.demographia.com/db-worldua.pdf> (Erişim Tarihi: 06.11.2021).
- Devlet Denetleme Kurulu. (2009). Denetleme Raporu: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Faaliyetlerinin Denetimi ile Özürlü Bireyler, Yakınları ve Toplumun Bütün Kesimlerinde Özürlülük Konusunda Toplumsal Bilinç ve Duyarlılık Oluşturulması Amacıyla Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi ve Bu Tür Çalışmaların Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesi ve Geliştirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirler. Ankara:Devlet Denetleme Kurulu.
- Eke, A.E. (1985). Anakent Yönetimi ve Yönetimler Arası İlişkiler: Batı Deneyimi ve Türkiye.Amme İdare Dergisi, 41-62.
- Elmacı, D. (2019). Avrupa’daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Borås ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19(43)*, 33-60.
- Elvan, L. (2017). Akıllı Şehirler: Lüks Değil İhtiyaç. *İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Yayını, 77*, 6-9.
- Erdem, İ. (2013). Konuşma Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11)*, 415-452.
- Ergüç, B., Aztopal, H. ve Başoğlu, S. M. (2019, 23-25 Ekim). *Kentlerin Erişilebilirlik Yönünden Analizi*.TMMOB 6. Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresinde sunuldu, Ankara.
- Eripek, S. (2004). Türkiye’de Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmalarına İlişkin Olarak Yapılan Araştırmaların Gözden Geçirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(2), 25-32.
- Erkan, G. ve Demiröz, F. (2003). Ortopedik Özürlü Çocukların Benlik Kavramı Üzerine Bir Araştırma. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi, 3(1-2)*, 1-20.

- Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. (3. Baskı). Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Erol, F. (2010). *Özel Eğitim Okullarında Özel Eğitim Hizmetleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi; Görme, İşitme, Ortopedik ve Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları Örneği*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Erten, Ş. ve Aktel, M. (2020). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı: Engelsiz Kent Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(28), 898-912.
- European Parliament, (2014). Mapping Smart Cities in the EU, *Directorate General For Internal Policies Policy Department*; https://urbanpromo.it/info/wp-content/uploads/sites/2/2014/09/MAPPING-SMART-CITIES_EN.pdf.E.T.
Erişim Tarihi: 18/11/2018.
- Fırat, S. (2009). Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Politikaların Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 57-68.
- Girgin, M. C. (2006). İşitme Engelli Çocukların Konuşma Edinimi Eğitiminde Dinleme Becerilerinin Önemi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 7(1), 15-28.
- Gül, A. ve Çobanoğlu, Ş. A. (2017). Avrupa’da Akıllı Kent Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Çanakkale’nin Akıllı Kentte Dönüşümünün Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Özel Sayısı*, 1543-1565.
- Gümüşkanat, C. Y. (2018). *Küreselleşme Sürecinde Marka Kent Kavramının Uluslararası ve Ulusal Örnekleri Üzerinden İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güner, B. (2017). Türkiye’de Kent-Kent Göçü Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Akdeniz Beşeri Bilimler Dergisi(Mediterranean Journal of Humanities)*, 7(1), 205-212.

- Gürboğa, Ç. ve Kargın, T. (2003). İşitme Engelli Yetişkinlerin Farklı Ortamlarda Kullandıkları İletişim Yöntemlerinin /Becerilerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 51-64.
- Gürsoy, O. (2019). *Akıllı Kent Yaklaşımı ve Türkiye'deki Büyükşehirler İçin Uygulama İmkanları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güven, A. (2016). Kent,Kentlileşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives* 4(1), 21–30.
- Hayta, Y. (2016). Kent Kültürü ve Değişen Kent Kavramı. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 165-184.
- Hebecci, M. T. (2017). Görme Engelli ve Az Gören Bireyler için Geliştirilen Donanım ve Yazılımlar. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 1(2), 52-62.
- İsbir, E. G. (1986). *Şehirleşme ve Meseleleri*. Ankara: Ocak Yayınları.
- İçyer, A. (2010). *Marka Kent Oluşturma Açısından Stratejik Kent Yönetimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Karaçengel, F. J. (2007). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anneler ile Sağlıklı Çocuğa Sahip Annelerin, Atılganlık ve Suçluluk-Utanç Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaygısız, Ö. (2006). Erişilebilirlik. *Planlama*,1, 87.
- Keleş, R. (1973). *100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme*. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Keleş, R. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- KentSosyolojisi(t.y.).Erişimtarihi:10.04.2021<https://muratyayınları.com/storage/catalogs>.
- Kıray M. B. (1972). *Örgütlemeyen Kent*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

- Köseoğlu, Ö. (2019). *Metropolitan Kentlerin Geleceği; Yeni Yaklaşım, Model ve Uygulamalar*. İstanbul: Seta Yayınları 132.
- Kuntay, O. (2006). Erişilebilirlik. *Planlama*, 1, 75.
- Kurt, D. (2010). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Tükenmişlik Düzeylerinin Yordanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Niray, N. (2002). Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9,3-27.
- Oktay, T. (2016). Metropol Kent Yönetimi Yaklaşımları ve Uygulama Modelleri. *Strategic Public Management Journal (SPMJ)*, 4,49-71.
- Örselli, E. ve Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 228-241.
- Örselli, E. ve Dinçer, S. (2019). Akıllı Kentleri Anlamak: Konya ve Barcelona Üzerinden Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 90-110.
- Özdemir, A. (2020). Kamu Hizmet Alanının Fiziksel Erişilebilirlik Açısından Değerlendirilmesi: Pamukkale Belediyesi Örneği. *Artium*, 8(2), 118-127.
- Özsan, M. E. ve Özasan, M. (2010). *Küresel Kentler ve Ülkemiz Metropollerinin Küresel Kent Hiyerarşisindeki Yeri*. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi VI. Coğrafya Sempozyumunda Sunuldu, Ankara.
- Peker, A. E. (2006). *Kentin Markalaşma Sürecinde Çağdaş Sanat Müzelerinin Rolü: Kent Markalaşması Ve Küresel Landmark*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pekdemir, Ş. (2006), *İslam Özürlüler Hukuku*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Pirenne, H. (1994). *Ortaçağ Kentleri-Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*. İletişim Yayınları.

- Sarioğlu, S. (2005). *Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri: Dünya Kentleri ve İstanbul Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye’de Kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Subaşıoğlu, F. ve Penge, Z. Z. (2019). Dünyada ve Türkiye’de Görme Engellilik: Zaman Çizelgesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 59(1), 595-645.
- Sümer Çakır, G. (2015). “Engelsiz Şehir” Kavramı Açısından Malatya. *Yönetim ve Ekonomi*, 22(1), 139-157.
- Şahin, H. ve Erkal, S. (2012). Ortopedik ve Görme Engelli Bireyler İçin Konaklama Tesislerinde Yapılması Gereken Düzenlemeler [Elektronik Sürüm]. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-Dergisi*.
- Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif. *Ekonomik Yaklaşım*, 29(107), 1-47.
- Tatlıdede, D. (2014). Kentleşme ve Kentlileşme Bağlamında Türkiye’de Kentlilik Bilinci. *Şişli Akademi Dergisi*, 20(1), 19-27.
- Tekin, M. (2017). Dünya Tarihi’nde İlk Şehir ve Şehir Devletlerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 17-30.
- Tekin, H. (2017). *Tarih Öncesinde Mezopotamya Yeni Yaklaşımlar, Yeni Yorumlar ve Yeni Kronoloji*, Ankara: Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları.
- Topal, A.K . (2004). Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 276-294.
- Topal, A. ve Bilgili, M.Y. (2012, 19-20 Nisan). *Küreselleşme Sürecinin Kentlere Yansımaları: Küresel Kent/ Dünya Kenti*. Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II’de sunuldu, Malatya.
- Toplu, D. B. (2000). Ortaçağ Avrupası’nda Kent Olgusu ve Kütüphanelerin Toplumsallaşma Süreci –I. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(3), 294-316.

- Toprak, Z. (2001). *Kent Yönetimi ve Politikası*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Türkmen, N. S. ve Tekkanat, S. S. (2018). Tarih Boyunca Kent Formlarının Biçimlenişi Üzerine Bir İnceleme (An Overview of the Form of the City for Throughout the History). *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 107-124.
- Türk Dil Kurumu (2021). Türk Dil Kurumu Sözlükleri, www.tdk.gov.tr.
- Uğurlu, Ö. (2010). Kentlerin Tarihsel Gelişimi. *Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, 25-68.
- Uslu, A. O. ve Güneş, M. (2017). Engelsiz Kentler-Herkes İçin Erişilebilir Kentler. *Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırma Dergisi*, 1(2), 30-363.
- Uyar, A. (2018). Marka Şehir Kavramı ve Türkiye ile Dünyadaki Marka Şehir Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 467-479.
- World Urbanization Prospects (2019) *Department of Economic and Social Affairs, Population Division*. New York:United Nations.
- Yahyağıl, M. Y. (2011). Kentlerin Kültürün Gelişmesindeki Etkileri. *Journal of Economy Culture and Society* 1998 yıl sayısı:25, 105-120.
- Yıldız, G. (2014). Çok Özel Bir Durum: Zihinsel Engellilik. A. Cavkaytar (Ed). *Aile Eğitim Rehberi, Zihinsel Engelli Çocuklar*. Ankara: Grafer Tasarım Baskı Ambalaj, ss. 17-28.
- Yılmaz, E. ve Çiftçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,10 (35), 252-267.
- Yılmaz, O. K. (2019). Küresel Kentler ve Türkiye Kentlerinin Küresel Kentler Arasındaki Konumları. *SUTAD*, 47, 465-483.
- Yılmaz, B. ve Aydın, Dicle, (2004). *Ortopedik Engelliler İçin Eğitim Mekânları Tasarımında Malzemenin Önemi*.2. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisinde Sunuldu, Ankara.

- Arkeoloji Biz (2012). Antik Yunanda Kent Planlamacılığı, <http://www.arkeoloji.biz/2012/01/bulunmaz-bir-kaynak-antik-yunanda-kent.html>. (Erişim Tarihi: 21.10.2021)
- Nüfus Yoğunluğuna Göre Kıtalar (2021). <https://tr.history-hub.com/nufus-yogunluguna-gore-kitalar>.(erişim tarihi: 28.10.2021)
- Demographia, (2021). Demographia World Urban Areas 17th Annual Edition: 202106, <http://www.demographia.com/db-worldua.pdf>. (Erişim tarihi: 14.03.2021).
- Wikipedia, (2021). Wikipedia Özgür Ansiklopedi, <http://tr.wikipedia.org/>
- Kelimem.gen, (2021). <https://kelimem.gen.tr>.Erişim tarihi:30.05.2021
- <https://ozeldonusumakademi.com/zihinsel-engelli-bireyler/>(Dönüşüm Akademi, 2021). Erişim tarihi: 10.10.2021
- [http://www.malatyabulten.com\(10-16\)10](http://www.malatyabulten.com(10-16)10) - 16 Mayıs Engelliler Haftası Kutlu Olsun10-16 Mayıs Engelli Haftası Malatya Bülteni,2020 . Erişim tarihi:12.11.2021
- (manavgatram.meb.k12.tr). (Manavgat Rehberlik ve Araştırma Merkezi, 2021). (www.turged.org.tr). (Türkiye Görme Engelliler Derneği, 2021) Erişim tarihi: 18.09.2021
- <https://www.baskentgazete.com.tr>Başkent Gazetesi, 2020.Erişim tarihi: 12.07.2021
- www.ozida.gov.tr (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı,2011. erişim tarihi 31.10.2021).
- <https://www.maltepebolgehastanesi.com>(Özel Maltepe Bölge Hastanesi, 2021). Erişim tarihi: 06.12.2021
- <https://ec.europa.eu/social/main>Engelsiz Avrupa Şehirleri Ödülü,2021. erişim tarihi: 04.12.2021
- (<https://www.legislationline.org>). (Mevzuat Çizelgesi,2021). Erişim tarihi:14.05.2021
- <https://zeroproject.org/policy/spain/>Zero Project, 2021). Erişim tarihi:19.08.2021

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/742072>Avrupa'daki Erişilebilirlik Uygulamaları: Borås ve Cardiff Örneklerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi.*araştırma makalesi 2019*. Erişim tarihi:14.12.2021

<https://www.age-platform.eu>). (Yaş Platformu Avrupa, 2021). Erişim tarihi:18.11.2021

<https://www.jonkoping.se>(Jönköping Kenti, 2020).Erişim tarihi:22.05.2021

<https://m.bianet.org>(Bağımsız İletişim Ağı- Bianet, 2019.(erişim tarihi:11.12.2021)).

<https://www.grousemountain.com>(Grouse Mountain Sayfası, 2021). Erişim tarihi:17.12.2021

<https://westvancouver.ca/government/departments-operations/accessibility>Batı Vancouver, 2021. Erişim tarihi: 11.12.2021

<http://www.ajans32.com>(Ajans 32 Isparta Gazetesi, 2021) Erişim tarihi:14.12.2021

<http://www.ankarahaberleri.net>(Ankara Haberleri Bülteni, 2019). Erişim tarihi:24.11.2021

<https://www.kartal.bel.tr>(Kartal Belediyesi, 2021). Erişim tarihi:24.12.2021

<http://www.ibb.gov.tr>.(İstanbulBüyükşehirBelediyesi,2020). Erişim tarihi:23.11.2021

<https://bjk.com.tr> Beşiktaş Jimnastik Kulübü, 2021. erişim tarihi : 17.12.2021

<https://www.eskisehir.bel.tr>(Eskişehir Büyükşehir Belediyesi,2021). Erişim tarihi:14.10.2021

<https://www.izmir.bel.tr>. (İzmir Büyükşehir Belediyesi- Hedef Engelsiz İzmir, 2021). Erişim tarihi:29.12.2021

(<https://www.mevzuat.gov.tr>). (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun,2005) erişim tarihi: 13.12.2021

(<https://www.euro.who.int>). (WHO, 2011). Erişim tarihi: 10.12.2021

